

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za komparativnu književnost

ALT LIT
(KNJIŽEVNOST NA INTERNETU)

Diplomski rad

Marta Žaper

Mentor: Dr. sc. Slaven Jurić

Zagreb, 2015.

Sadržaj:

1. Uvod	2
1.1. Elektronički tekstovi i utjecaj digitalnoga okoliša	2
1.2. <i>Alt Lit</i> i novomedijski tekst	3
2. Elektroničko izdavaštvo i literatura	5
2.1. Razvoj elektroničkoga izdavaštva	5
2.2. <i>UbuWeb</i>	6
3. <i>Alternative Literature</i>	8
3.1. <i>My poems basically start on Twitter.</i> (Crispin Best)	8
3.2. Mira Gonzalez	13
3.3. „Nova iskrenost“	21
3.4. Ostali autori <i>Alt Lit</i> scene	28
3.5. Rekontekstualizacija internetskoga sadržaja	33
4. Zaključak	36
5. Literatura	39

1. Uvod

1.1. Elektronički tekstovi i utjecaj digitalnoga okoliša

Zahvaljujući promjenama koje su se dogodile digitalizacijom okoliša, možemo govoriti o nekoliko vrsta digitalnih (elektroničkih) tekstova: od najjednostavnijih „tekstova na novim medijima“, do složenih, nelinearnih oblika ili hipertekstova.¹ Tekst na novome mediju odlikuje se isključivo digitalnošću, i kao takav se, od primarne, tiskane građe, razlikuje samo prema naravi medija u kojemu se objavljuje. Hipertekst, naprotiv, svoju složeniju strukturu formira putem razvijene mrežne organizacije, odnosno *linkova*, koji međusobno povezuju odsječke teksta ili „leksije“, te „svojom organizacijom predstavlja mrežnu, multilinearnu, decentraliziranu pismenost.“² Tekstove na novim medijima, nadalje, mogli bismo podijeliti na one koji nastaju izravnom primjenom elektroničkih uređaja pri pisanju, ali ne koriste složenije mrežne, hipertekstualne konstrukcije, i one koji se u računala samo „prepisuju“, u svrhu pohrane ili elektroničkoga objavljivanja. Kod elektronički kreiranih tekstova i hipertekstova pronaći ćemo neke zajedničke značajke, primjerice asocijativnost, interaktivnost, otvorenost i nestabilnost.³ Riječima teoretičarke novomedijske pismenosti, Katarine Peović Vuković, „tehnologija (pisanja) nije samo zgodna „nadogradnja“ naših dosadašnjih mogućnosti, već ona čini i supstancijalnu razliku – autor koji piše u digitalnom okolišu pristupa samom činu pisanja drugačije. Od jednostavnih modela „rezanja“ i „lijepljenja“, pa do „nađi i zamijeni“ funkcije, pisanje je u digitalnom okolišu automatizirano, a čitanje teksta uključuje strategije „nelinearnog“ čitanja – brzog i letimičnog čitanja (*skimming*) i čitanja preskačući odlomke (*skipping*), pretraživanja teksta po ključnim riječima itd. Opće karakteristike digitalnog okoliša (nelinearnost, asocijativnost, uronjenost, i dr.) postaju karakteristike općih mentalnih struktura, kulturoloških praksi današnjice, na jednak način na koji su strukture linearnosti, dovršenosti i zatvorenosti postale opće odrednice metafizike tiska (Moulthrop, 1997).“⁴

¹ Katarina Peović Vuković (2004.), *Književnost i tehnologija novih medija*, magistarski rad dostupan na: https://bib.irb.hr/datoteka/359849.književnost_i_tehnologija_novih_medija.pdf (14. lipnja 2015.), str. 4

² Peović Vuković, 2004: 3

³ Peović Vuković, 2004: 4

⁴ Peović Vuković, 2004: 7

1.2. *Alt Lit* i novomedijski tekst

Ako „alternativnu literaturu“ sagledamo kao određeni literaran pravac, ona spada u grupu novomedijskih tekstova koji nastaju putem elektroničkih uređaja i platformi, pa su, shodno tome, poprimili i mnoge njihove značajke, o kojima će biti riječ u daljnjoj razradi. Radi se, naime, o umjetničkim tekstovima (poeziji ili prozi) koji u većini slučajeva ne koriste multilinearan način organizacije (hipertekst), nego samo nastaju i objavljuju se digitalnim putem, što se odražava u njihovoj formi i sadržaju. Ponekad se naknadno objavljuju u tiskanome obliku, pomoću manjih izdavačkih kuća, često pokrenutih i vođenih od strane samih autora. *Alt* literatura obuhvaća radove na engleskome jeziku, a odnosi se na mlađu generaciju autora (kasno 1980. i rano 1990. godište) koji su formirali scenu krajem prvoga i početkom drugog desetljeća 2000-ih. Pokret se, osim u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi, proširio i na neka druga anglofona područja kao Ujedinjeno Kraljevstvo i Novi Zeland. Osim po jedinstvenim literarnim obilježjima, *Alt Lit* je moguće promatrati i kao pokret, a njegove članove kao načinom života povezanu zajednicu. Radi se, naravno, o identitetima oblikovanim i dostupnim na društvenim mrežama, kao i o svojevolumen, intenzivnom izlaganju privatnoga života javnome okolišu, u svrhu interakcije ili povratne informacije (*feedbacka*) bilo kakve vrste.⁵

Širenjem područja utjecaja interneta i nastankom *World Wide Web*-a krajem 1980-ih započinju velike promjene, kako u komunikaciji općenito, tako i u pisanju i recepciji tekstualnih jedinica među kojima su i literarna djela. K. Peović Vuković navodi radove Ericka Havelocka i Waltera Onga koji svojom „teorijom transformativnih tehnologija“ razrađuju međusoban utjecaj tehnološkog i društveno-kulturnoga napretka.⁶ Prijelaz s analognog na digitalno nazivaju „sekundarnom usmenošću“ koja ponovno aktualizira „formulaičnost, redundantnost, opća mjesta, ritmiziranost, a vizualni mediji i vizualnost i dominaciju slike. Riječ je o prijelazu iz spoznajnog svijeta zatvorenosti, dovršenosti, kompletnosti, u svijet vizualnog.“⁷ Osim toga, suvremena kultura orijentirana je „prema van“ zbog „stalne potrebe analiziranja unutarnjih

⁵ „Komunikacija i identitet u digitalnom okolišu postaju najpopularnije sociološke teme (neke od studija koje se bave tim problemima su *Life On The Screen*, Turkle; *How We Became Posthuman*, Hayles; *Simians, Cyborgs and Women*, Haraway; *The Metaphysics of Virtual Reality*, Heim; itd.). Prostori virtualnih zajednica privlačni su istraživački „bazeni“, ne samo zbog ekspanzije neposredne komunikacije, već i pluralnosti i heterogenosti cyber-identiteta u digitalnim okolišima.“ (Peović Vuković, 2004: 10)

⁶ Peović Vuković, 2004: 7-8

⁷ Peović Vuković, 2004: 8

stanja i promoviranja spontanosti.“⁸ Budući da su *Alt Lit* generacije na scenu dospjele nakon početnih, intenzivnijih propitkivanja novih medija i njima uvjetovane individualnosti, one ih koriste pomirljivo, kao nešto prirodno i oduvijek prisutno. Kod *Alt Lit* pisaca ne postoji otpor prema tehnologiji, niti strah od nje.⁹ I dalje je, međutim, prisutan kult spontanosti (ili njezine iluzije). Iako su suočeni s brojnim neugodnim posljedicama uključivanja interneta u sfere privatnoga, takve svoje akcije ne smatraju primarnim problemom. Vizualni identitet ponajviše se ogleda u *fontovima* kojima su tekstovi pisani, ali i u likovnom oblikovanju *web* stranica i tiskovina u kojima se pojavljuju.¹⁰

Osim karakteristika *Alt Lit* scene, u radu ćemo se dotaknuti i drugih neizbježnih tema kada je riječ o literaturi i elektroničkim medijima (elektroničke knjige, (samo)izdavaštvo, demokratičnost literature, autorska prava i autorska autonomija, utjecaj društvenih mreža na jezik i stil, literarnost internetskoga jezika, dostupnost internetskoga sadržaja itd.). Analizom tiskanim ili digitalnim putem objavljenih dijelova opusa pojedinih autora ustanovit ćemo porijeklo i narav stilskih obilježja alternativne, mlade scene, koja odražava poseban odnos prema elektroničkome kreativnom okolišu.

⁸ Peović Vuković, 2004: 8

⁹ O otporu prema novim tehnologijama pisanja: Peović Vuković, 2004: 10-12

¹⁰ „Dok je kultura tiska promovirala tipografsku „neutralnost“ bijele stranice sa crnim slovima, organiziranim u jednolične paragrafe, novim je modelima reprezentacije zajednički povratak vizualnom elementu, koji prestiže važnost alfabetskog. Slike i riječi se pojavljuju u čitavom spektru odnosa, pri čemu se tekstualni element, s vremenom, sve više povlači.“ (Peović Vuković, 2004: 25)

2. Literatura i elektroničko izdavaštvo

2.1. Razvoj elektroničkoga izdavaštva

Službenim početkom elektroničkoga izdavaštva smatra se „Projekt Gutenberg“ Michaela Harta iz 1971. godine. Prepisivanjem američke Deklaracije o neovisnosti u računalo i omogućavanjem njezinog *downloada*, on postaje izumiteljem prve elektroničke knjige, a i *e-knjige* općenito. Michael Hart umire 6. rujna, 2011. godine. Samo godinu dana ranije, tvrtka *Apple* izdaje *iPad* uređaj, koji na globalnoj razini popularizira elektroničke publikacije. Naime, za čitanje elektroničkih izdanja, do tada su postojali zasebni uređaji s manjim brojem dodatnih funkcija (npr. *Sony Reader*, *Amazon Kindle* itd.). Nakon lansiranja *iPad*-a, elektroničke knjige postaju dostupne na svim uređajima (tabletima) s popularnijim operativnim sistemima (npr. *Android*), što se smatra revolucijom digitalnoga izdavaštva. Takvo izdavaštvo isključuje tiskanje i fizičku distribuciju, a podrazumijeva sve tekstualne oblike dostupne i u fizičkomu obliku (knjige, časopise, enciklopedije, ...). Poseban oblik, kako fizičkoga tako i elektroničkog izdavaštva, jest samoizdavaštvo.¹¹ Neposredna uključenost autora u sve procese suvremen je oblik stvaralačko-distribucijskih odnosa. Pomoću „print-na-zahtjev“ (*Print On Demand*) usluga moguće je zaobići kontakt s izdavačkim kućama, što dodatno pojednostavljuje fizičko objavljivanje. Samoizdavaštvo često preraste i u manje, nezavisne, internetski bazirane izdavačke kuće. Kod elektroničkih platformi, objavljivanje se orijentira na servere koji omogućuju *online* pristup knjigama ili njihov *download*, sa ili bez naknade. Takvi serveri uglavnom se nazivaju *online* knjižarama, pa čak i knjižnicama.¹² Objavljivanje kraćih literarnih djela uglavnom se vrši preko *online* magazina, časopisa i blogova.

¹¹ O stanju i potencijalu samoizdavaštva u Hrvatskoj: Kim Cuculić, *Dug put od samizdata do on-line samoizdavaštva*, Novi list, 21. listopada 2012. (<http://www.novolist.hr/Kultura/Knjizevnost/Dug-put-od-samizdata-do-on-line-samoizdavastva>, 14. svibnja 2015.)

¹² Primjer za *online* knjižnice je *TookBook*, jedna od rijetkih s e-knjigama na hrvatskome jeziku. Pristup e-knjigama zasniva se na principu mjesečne članarine (<https://library.tookbook.com>, 14. svibnja 2015.).

2.2. *UbuWeb*

Jedna od najvećih i najpoznatijih platformi za *online* objavljivanje američka je stranica *UbuWeb*. Osnovao ju je američki konceptualni pjesnik i teoretičar Kenneth Goldsmith, isprva kao virtualan časopis posvećen poeziji. S vremenom, stranica je poprimila veće razmjere i višestruke funkcije, koje su uključivale pohranu i pristup, kako tekstualnim, tako i audio i video uradcima, dok nije postala nalik virtualnoj knjižnici ili muzeju.¹³ Godine 2005. na sveučilištu u Pennsylvaniji, Goldsmith proklamira:

„Započet ću izravno konstatirajući: **Ako ne postoji na internetu, onda ne postoji**, običavao sam to govoriti hiperbolično, ali kako je vrijeme prolazilo, pokazalo se truizmom, možda i paradigmatičnim truizmom našega vremena.“¹⁴

Zagovaranje slobodnoga i lakog pristupa intelektualnoj produkciji, inzistiranje na edukacijskoj *obvezi* da intelektualan rad bude dostupan u bilo kojem dijelu svijeta u bilo koje vrijeme, Goldsmith smatra jednim dokazom da takav rad uopće postoji. Posebno naglašava nedostupnost poezije, što je bila i začetna ideja pokretanja portala. U istome obraćanju u Pennsylvaniji, Goldsmith navodi tekst (formiran kao popis) američkoga pjesnika Rona Sillimana, o tome kako je otvaranje internetskoga *bloga* u godinu dana utjecalo na njegov život i rad:

- „Pri čitanju, morao sam postati rigorozniji, doista promišljati što sljedeće čitati i zašto.
- Moja mentalna mapa suvremene poezije u potpunosti se promijenila.
- Bilo je nužno primijetiti prisutnost potpuno nove generacije pjesnika i priznati da su oni uistinu „pjesnici sadašnjice“, kako god se to definiralo.
- Upoznao sam, *online*, a katkada i uživo, mnoge nove i zanimljive ljude, a one koje sam znao od prije – upoznao sam još bolje.
- Dopisivanje i korespondencija dramatično su porasli, kao i pristizanje knjiga poštom – nerijetko mi je pristizalo i do 20 knjiga tjedno.
- Bio sam u mogućnosti širiti riječ o poeziji do koje mi je bilo jako stalo.

¹³ „U svojoj arhivskoj širini, *UbuWeb* je sada nešto poput knjižnice ili muzeja.“ Damon Krukowski, *Kenneth Goldsmith and UbuWeb*, Artforum, ožujak 2008. (<http://epc.buffalo.edu/authors/goldsmith/artforum.html>, 14. svibnja 2015.)

¹⁴ Kenneth Goldsmith, *If It Doesn't Exist on the Internet, It Doesn't Exist*, Sveučilište u Pennsylvaniji, 27. rujna 2005. (http://epc.buffalo.edu/authors/goldsmith/if_it_doesnt_exist.html, 14. svibnja 2015.)

- Moja vlastita poezija postala je tražena više no ranije.
- Pristizalo mi je više poziva za javna čitanja – toliko da sam po prvi puta u životu naučio reći „ne.“ Kao rezultat, odbio sam putovanja u Oregon, Finsku i na nekoliko drugih lokacija.
- Pisanje *bloga* odvelo je moju poeziju u neočekivanim smjerovima, koje (još) ne mogu potpunosti artikulirati.“¹⁵

Kenneth Goldsmith *UbuWeb* opisuje kao u potpunosti neovisan resurs posvećen svim devijacijama avangarde, etno-poetika i *outsiderskih* umjetnosti. Funkcionira radom volontera, financiran je donacijama, a u 15 godina okupio je preko 7500 umjetnika i njihovih djela, besplatnih i dostupnih svima.¹⁶ U svom tekstu *UbuWeb Wants To Be Free* (2001.), Goldsmith govori o poeziji kao prostoru za prakticiranje utopijskih ideja:

„Poezija, s ekonomijom darivanja u svojoj osnovi, predstavlja savršen prostor za prakticiranje utopijske politike. Oslobođena od profitabilnih stremljenja i nepriličnih okolnosti nastanka, informacija može „biti slobodna“ u pravome smislu riječi: na *UbuWeb-u*, dajemo ju besplatno.“

Također, napominje i da je objavljivanje većine djela izvršeno bez upita autora za dozvolu.¹⁷

¹⁵ Goldsmith, 2005.

¹⁶ Tekst osnivača Kennetha Goldsmitha iz 2011. na stranicama *UbuWeb-a*: <http://www.ubuweb.com/resources/index.html> (15. svibnja 2015.)

¹⁷ Kenneth Goldsmith, *UbuWeb Wants To Be Free*, otvoreno pismo iz 2001. dostupno na: <http://epc.buffalo.edu/authors/goldsmith/ubuweb.html> (15. svibnja 2015.)

3. *Alternative Literature*

Ponovit ćemo citat Rona Sillimana o iskustvu vlastite prisutnosti na internetu putem *bloga*: „Bilo je nužno primijetiti prisutnost potpuno nove generacije pjesnika i priznati da su oni uistinu „pjesnici sadašnjice“, kako god se to definiralo.“¹⁸

Tek kada je oformio vlastitu virtualnu osobu, R. Silliman je shvatio kako se pjesništvo mlađe generacije u cijelosti preselilo, ili barem uvelike obitava, prvenstveno na mreži. Prisutnost mladih autora putem osobnih profila na društvenim mrežama (*Twitter, Facebook, Tumblr, Instagram, Snapchat, ...*) početna je postavka produkcije „alternativne literature.“ *Online* dosljednost najvažniji je aspekt *Alt Lit* autorske persone, a iskustvo internetske egzistencije jedno je od osnovnih motiva njihovih djela. Svojevrсна konstanta izražavanja na virtualno formiranim „osobnim prostorima“ ono je što privlači čitatelje, ono što ih zadržava, ili u krajnjoj liniji odbija. Prevara je gotovo nemoguća, demistifikacija literarnoga autorstva putem zasićenosti informacijama iz svakodnevice postaje ili problem ili dodatna vrijednost. Stil pisanja više nije dovoljan, važan postaje stil (internetskoga) života.

3.1. *My poems basically start on Twitter. (Crispin Best)*

Nakon što je zadovoljena početna postavka virtualne prisutnosti, *Alt Lit* na specifičan način koristi i sve ostale, ranije navedene, oblike fizičkoga i elektroničkog izdavaštva. Objavljivanje u obliku knjiga uglavnom se vrši putem manjih, nezavisnih izdavača koji su istovremeno i autori (dakle i samoizdavači). Neki od izdavačkih portala posebne važnosti za *Alt Lit* su *Sorry House* Spencera Madsena i *Muumuu House* pod uredništvom Taoa Lina. Centar obiju „izdavačkih kuća“ jest na internetskome portalu, a jedina razlika između njih je što *Sorry House* inzistira isključivo na fizičkim izdanjima, dok je *Muumuu House* prilagođen i za *online* objavljivanje, pa sadrži i obilježja magazina. Oba urednika su također i autori. Iza sebe imaju više objavljenih knjiga, a Taoa Lina nazivaju i prorokom *Alt Lit* estetike. Njegova prva knjiga poezije (*you are a little bit happier than i am*) izašla je 2006. godine i smatra se jednim od prvih

¹⁸ Goldsmith, 2005.

Alt Lit djela, iako je istoimeni pojam uveden tek 2011. godine. Tada su, naime, nastale web (*Tumblr* i *Twitter*) stranice nazvane *Alt Lit Gossip*, po uzoru (ironično) na *Celebrity Gossip* stranice i izvore. Na stranicama su se objavljivale informacije i novosti o autorima i njihovim aktivnostima, često s privatnoga područja, što nije bio problem budući da su sve informacije podijeljene prvo na profilima autora. Do kraja godine, stranice su poprimile iznimnu popularnost, a termin *Alternative Literature*, ili skraćeno - *Alt Lit*, usvojen je kao relativno služben termin za grupaciju autora sličnih obilježja, okupljenih uglavnom oko Taoa Lina. Linova *Muumuu House* jedna je od prvih *online* „izdavačkih kuća“ koja se vodi pod *Alt Lit* odrednicom, iako je nastala 2008. (dvije godine nakon njegove prve objavljene knjige, i tri godine prije „uvođenja“ samoga termina). Nakon objavljene prve zbirke poezije, uslijedili su roman *Eee Eee Eee & Bed* (2007.), zbirka poezije *cognitive-behavioral therapy* (2008.), novela *Shoplifting from American Apparel* (2009.), drugi roman *Richard Yates* (2010.), treći roman *Taipei* (2013.), i zbirka *Selected Tweets* u suradnji s autoricom Mirom Gonzalez (2015.). Posljednji roman *Taipei* pojedini su kritičari nazvali remek-djelom, a Lina glasom generacije; a pojedini jednom od najiritantnijih osoba trenutno prisutnih u literarnome svijetu. U članku za *The Daily Beast*, Emily Witt govori kako je Linov život, preko socijalnih medija, moguće pratiti kao, primjerice, život Kim Kardashian.¹⁹ Kroz roman, provlači se standardna problematika (ne)razlikovanja stvarnoga od virtualnog života. Specifična, često i deklarativna, ljudska naklonost jednoj ili drugoj strani, odražava se u pojedinačnim likovima. Naime, glavni lik Paul teško razlikuje virtualna od fizičkih iskustava, smatra da trijezan um nije ništa manje različit ili vrijedan od onoga pod utjecajem narkotika, a njegovu želju za voljenjem (i bivanjem voljenim), s vremenom uvijek nadvladaju iritacije i nesigurnosti u odnosu. Za razliku od Paula, njegova majka karakter osobe promatra i cijeni kroz njezina iskustva izvan sfere interneta, um pod utjecajem narkotika smatra kompromitiranim, a ljubav definira kao odnos između dvoje ljudi koji su, jednostavno, dobri jedno prema drugome. Uz klasični sukob generacija, ovdje se javljaju i motivi koji su prepoznatljiva obilježja *Alt Lit* autora – internet (online svijet, socijalni mediji, internet kultura), konzumiranje droga (narkotici, antidepresivi), te alijenacija (pogodovana, a vjerojatno i potaknuta virtualizacijom vlastita života). Osim kao motivi, isječci iz socijalnih medija javljaju se i kao konstruktivan dio romana. Autor, primjerice, u tekstu koristi kopirane dijelove razgovora iz raznih *chatova*, dakle iz empirije, što roman čini djelomično autobiografskim. Čak i jezik kojim piše karakterističan je za *online* izražavanje:

¹⁹ Emily Witt, *The Gpistolary Novel: Tao Lin's 'Taipei'*, *The Daily Beast*, 18. lipnja 2013. (<http://www.thedailybeast.com/articles/2013/06/18/the-gpistolary-novel-tao-lin-s-taipei.html>, 14. svibnja 2015.)

brzinsko formiranje relativno kratkih rečenica, specifično za *Twitter*, gdje je za pojedini *tweet* dostupno 140 znakova; zatim skraćenice za pojedine fraze, također formirane potrebom za bržim i kraćim izrazom.²⁰ Unatoč prilično hladnokrvnome načinu pisanja, piše Witt, Tao Lin uspijeva doprijeti do ljudskih emocija i razgraditi ih, svesti na patološke bolesti uzrokovane preispitivanjem uvriježenoga, društvenog načina života:

„Njegovo pisanje otkriva hiperboličnost razgovornoga jezika kojim se služimo, čini se, kako bismo se iskupili za život u kojemu su ravnodušnost i prilagođenost najcjenjenije osobine, u kojemu su ljudske emocije patologizirane na razinu bolesti: umjesto da se zaljubljujemo - postajemo opsjednuti, umjesto da nam se nešto ne sviđa - mrzimo. Kemijski manipuliramo sobom kako bismo izbjegli ponašanje „luđaka.““²¹

Prezasićen junak potajno se nada kako će do pedesete godine biti toliko umoran od ljudskih odnosa da će moći u potpunosti prebivati bez njih, u nekomu neutralnom prostoru kojemu ne razumije jezik, u potpunosti oslobođen svoje primarne svijesti i jezika kao takva (u knjizi, simbol takva života je Taipei, grad na Tajvanu). Unatoč takvim željama i nadama, junak se uvijek iznova vraća u Ameriku, gdje „godišnja doba, spojena pod pravim kutovima iz nekih pogrešnih razloga, formiraju kvadrat koji sarkastično uokviruje - ništa.“²²

O *Alt Lit* pokretu, osim u literarnim djelima te na osobnim profilima autora, uglavnom je moguće saznati isključivo preko članaka objavljenih u *online* magazinima i časopisima. Posebnu pažnju ovoj produkciji posvećuje londonski časopis *Dazed*, što ukazuje na prilično proširen interes za ovaj američki pokret. U članku Crispina Besta²³ za istoimeni časopis, postavljena je svojevrsna abeceda pojmova svojstvenih za pokret. U popisu uglavnom nabroja *Alt Lit* autore i stranice, uključujući i one s kojima surađuju i koje im daju podršku, ali i poneka obilježja svojstvena za autorske krugove. Jedno od obilježja koja navodi je - narcizam. Uz glorificiranje alijenacije, samo-promociju, manjak originalnosti, hiper-neutralnost i banalnost,

²⁰ Navedena obilježja posebno su odredila formu *Alt Lit* poezije, primjerice autorice Mire Gonzalez.

²¹ Witt, 2013.

²² „... where it seemed like the seasons, connecting in right angles for some misguided reason, had formed a square, sarcastically framing nothing.”, Witt, 2013.

²³ Crispin Best, uz Sophie Collins, predstavnik je britanske *Alt Lit* scene. Posebnost ovoga autora njegova su iznimno energična i zabavna čitanja uživo, na okupljanjima i gostovanjima koja su sastavni dio života gotovo svakoga „člana“ *Alt Lit* pokreta. (https://www.youtube.com/watch?v=yc4V_IzuTOY, 16. svibnja 2015.)

narcizam je jedan od najčešćih predmeta kritike takve literature.²⁴ Kenneth Goldsmith, već spomenuti osnivač *UbuWeb*a, u članku za *New Yorker*, prilično precizno navodi obilježja *Alt Lit* produkcije. Članak počinje rečenicom „Što znači biti internet-pjesnik?“, a tematizira video uratke tada (2014.) dvadesetšestogodišnjega Stevea Roggenbucka iz Michigana.²⁵ Popularnost svojim snimkama na vlastitom *YouTube* kanalu, Roggenbuck je postigao još 2012. godine, kada je o njemu izašao članak u *New York Timesu*. Njegov utjecaj tada se uspoređuje s utjecajem autora u doba Homera, Milтона i Poea, kada su pjesnici posjedovali reputacije slične pop zvijezdama.²⁶

Kenneth Goldsmith Roggenbuckove video uratke naziva manično improviziranom poezijom koja slavi kozmos i naše mjesto u njemu. Intenzitet izraza ponekad je graničan, na rubu nasilnog, što u isto vrijeme zastrašuje, hipnotizira, ali i pokreće. Videa su snimljena amaterski, u kadru uglavnom nedostaje desna ruka koja drži kameru, rezovi su oštri, a autorova dječjačka pojava nemarna. Pozadinska glazba, kao i jačina govora, uglavnom je montirana tako da teži ka točki vrhunca, u kojoj se video pretvara u nešto poput vrtoglave epifanije, a figura mladića u suluda virtualnog proroka. Relativno brza izmjena drhtavih kadrova tvori neobične sekvence s njegovom figurom u prvome planu, koja u svakome novom prizoru, različitim tonom, intonacijom, imitiranim ili stvarnim naglaskom, iskreno ili parodijski, govori o stvarima nasumično izdvojenim iz cjelokupna iskustva života. Tematika pokriva raspon od vlastite obitelji i kućnih ljubimaca, preko bespotrebnog/informativnog medijskoga sadržaja, do poezije, ljudske vrste i kozmosa. Naslovi nekih od uradaka su: *am i even poet anymore* (2011.), *make something beautiful before you are dead* (2012.), *ARE WE SURFING THE NET, OR IS THE NET SURFING US?* (2012.), *Eventually you're be dead but today you are not* (2013.), *TAKE AWAY DOCTOR PHIL'S CAR* (2014.) i najaktualniji *gradually there is less and less of my life remaining* (2015.).²⁷ Jedan od vrhunaca Roggenbuckovih nastupa uživo jest skakanje u publiku koja ga podiže i nosi, dok istovremeno s prijenosnog računala čita pjesmu Walta Whitmana.²⁸

²⁴ Crispin Best, *The dA-Zed guide to Alt Lit*, Dazed Magazine, 2014. (<http://www.dazeddigital.com/artsandculture/article/17603/1/the-da-zed-guide-to-alt-lit>, 15. svibnja 2015.)

²⁵ <http://www.steveroggenbuck.com> (16. svibnja 2015.)

²⁶ Jacob Brown, *Timely: The Prophet*, The New York Times, 4. rujna 2012. (http://tmagazine.blogs.nytimes.com/2012/09/04/timely-the-prophet/?_r=0, 16. svibnja 2015.)

²⁷ Svi video radovi i dalje su dostupni na Roggenbuckovom *YouTube* kanalu: <https://www.youtube.com/user/steveroggenbuck> (16. svibnja 2015.)

²⁸ Roggenbuck je veliki obožavatelj Walta Whitmana. U videu '*AN INTERNET BARD AT LAST!!!*' (*ARS POETICA*) objašnjava kako mu je navedeni autor utjecao na svjetonazor, te govori o pozitivnim stranama bivanja

Goldsmith uz Roggenbucka, kao svijetlu točku alternativne literature, navodi i Taea Lina. Ovi autori u svoja djela prenose ležeran, ali oštar stil koji se gradio na socijalnim medijima: „Članovi pokreta proizveli su karakterističan literaran korpus obilježen direktnim govorom, ekspresijom bolne želje i dječjom iskrenošću.“²⁹ Goldsmith navodi kako su *Alt Lit* djela uglavnom pisana „internetskim dijalektom“, malim početnim slovima, slobodnom interpunkcijom i lošom gramatikom s beskonačnim greškama. Sva pisana djela prenose užurbanost tipičnu za *tweetove* ili *Facebook* statuse. Nema tog osjećaja, piše Goldsmith, koji je toliko otrcan ili nepogodan da se ne bi transferirao u poeziju: „*Alt lit* teži korištenju emotivno teškoga, ali priprostog jezika, koji prenosi hitnost i otvorenost *statusa*; ni jedan sentiment nije toliko banalan da ne bi bio prenamijenjen u poeziju.“³⁰ Steve Roggenbuck je, uz bogat video-arhiv, autor pet objavljenih zbirki poezije (od kojih su neke u cijelosti objavljene na internetu), urednik *small-press* izdavačke kuće *Boost House*, te autor jedne od dvaju *Alt Lit* antologija³¹ naslova *The YOLO Pages* (2014.).³² Gotovo polovica knjige sastavljena je od *tweetova*, ostatak od isječaka s *blogova*, kolaža napravljenih u *Photoshopu*, ukratko – svega što se inače može pronaći na privatnim stranicama društvenih mreža u antologiji okupljenih autora. Goldsmith navodi kako antologija nalikuje na sâm internet.³³ Steve Roggenbuck je i urednik portala *read poetry & eventually die*, na kojemu se bavi usmenim predstavljanjem i čitanjem djela drugih mladih pisaca putem audio zapisa.³⁴

pjesnikom u vrijeme interneta (*You know that Walt Whitman would die for this, that Walt Whitman would be on a TweetDeck, kicking his legs up, and going hard.*), <https://www.youtube.com/watch?v=YchvRnKwCbc> (16. svibnja 2015.)

²⁹ Kenneth Goldsmith, *If Walt Whitman Vlogged*, The New Yorker, 7. svibnja 2014. (<http://www.newyorker.com/books/page-turner/if-walt-whitman-vlogged>, 16. svibnja 2015.)

³⁰ isto

³¹ Uz *40 Likely To Die Before 40: An Introduction to Alt Lit*, Civil Coping Mechanisms, 2014.

³² „*Yolo pages* epska je antologija u koju je svrstano preko 50 autora sa svojim pjesamama, *tweetovima*, makro-fotografijama, jedna od prvih antologija koja pokriva *alt* literaturu, čudnu stranu *twittera*, *flarf*, te s navedenim povezane zajednice i figure, *yolo pages* pokazuje uzbudljive mogućnosti poezije 2014. godine s posebnim fokusom na politički i duhovno orijentirane pisce, a uz sve to i afirmira integriranje poezije s konkretnim idejama za poboljšanje svijeta.“ (<http://www.boost-house.com/store/the-yolo-pages>, 16. svibnja 2015.)

³³ Goldsmith, 2014.

³⁴ <http://www.readpoetryanddie.com> (16. svibnja 2015.)

3.2. Mira Gonzalez

Jedna od pjesnikinja zastupljenih u antologiji jest dvadesetdvogodišnja Mira Gonzalez iz Los Angelesa. Njezina prva zbirka *I will never be beautiful enough to make us beautiful together* objavljena je u siječnju 2013. godine, u izdanju *Sorry House*-a Spencera Madsena. Zbirku su popratile (i dalje prate), iznimno pozitivne kritike, a Gonzalez se ubraja u sam vrh *Alt Lit* scene. Ograničava se isključivo na pisanje o vlastitim iskustvima, ali ne zato što misli da su jedina na svijetu, nego zato što su jedina koja može iskusiti.³⁵ Njezina averzija prema svakome obliku objektivna vrednovanja literature slična je internetskoj neograničenosti što se tiče objavljivanja. Vrijednost je sporedna, nema filtra i selekcije. Adekvatna sredstva čijim posredstvom dolazimo do informacije o tome što jest, a što nije, vrijedno objavljivanja – ne postoje. „To plaši ljude“, govori Gonzalez. „Puno je lakše kada vam netko kaže što je dobro, a što nije, nego kada to za sebe moraš odlučiti sam.“³⁶ Jedino što odlučuje o sklonostima vlastita je svijest, koja se bivanjem na internetu nepobitno razvija. Kenneth Goldsmith s tom je idejom svojim studentima u Pennsylvaniji predavao kolegij „Gubljenje vremena na internetu“, na kojem su zajedno, tri sata tjedno, sjedili u učionici služeći se svojim elektroničkim spravama za pristup mreži. U članku za *New Yorker*, za koji Goldsmith piše, napominje kako krivnja za „gubljenje vremena“ na internetu mora nestati jer i takav oblik aktivnosti vodi ka razvoju. Sjedenje pred ekranom nije monolitno, kakvim ga uglavnom smatraju, ono sadrži više aspekata – rad, zabava, besciljno lutanje (...). Posljednje navedeno Goldsmith posebno naglašava. Sve što je besciljno, najviše otkriva i naglašava slojeve našega karaktera, naše (ne)sklonosti i obilježja naših svjetonazora. Čak i jezik prisutan na internetu svojevrsno je blago za nadopunjavanje i razvoj osobna izraza, samo što on još nije prepoznat kao „literaran.“

³⁵ „Ne smatram da je moje pisanje solipsističko jer ne pokušavam sugerirati da je moje iskustvo jedino što postoji. Pišem o svojim iskustvima jer su ona jedino što mogu iskusiti. Osjećam averziju prema ideji o bilo kakvim pokušajima objektivnih procjena pisanja kao vrijednog ili bezvrijednog. Ako je vrijednost pisanja u tome piše li pisac o vlastitim iskustvima, tada ničije pisanje ne bi imalo vrijednost.“ (M. Gonzalez) - Karl Smith, *Tao Lin Selects Mira Gonzalez*, Dazed Magazine, 2014. (<http://www.dazeddigital.com/artsandculture/article/18194/1/tao-lin-selects-mira-gonzalez>, 16. svibnja 2015.)

³⁶ „Postaje izuzetno lako objaviti bilo što. Ne postoji osoba koja će reći: „Ovo je dovoljno dobro da bi bilo predstavljeno masovnoj publici.“ Takva situacija plaši ljude; puno je lakše kada vam netko kaže što je dobro, a što nije, nego kada to za sebe moraš odlučiti sam.“ (M. Gonzalez) - Smith, 2014.

„Svaki klik je indikativan u tome tko smo: naši „lajkovi“, „dislajkovi“, emocije, politika, svjetonazor. Naravno, marketing je davno prepoznao, ali literatura još nije naučila cijeniti – ni iskoristiti – novonastalu situaciju. Ideja za ova predavanja proizašla je iz osobne frustracije uzrokovane čitanjem beskrajnih optužbi na račun interneta o tome kako nas čini glupljima. Ja sam osjećao potpuno suprotno. Čitamo i pišemo više no što smo to radili generacijama, ali čitamo i pišemo na drugačiji način – pregledavanjem, raščlanjivanjem, bilježenjem, prosljeđivanjem, *retweetanjem*, *reblogganjem*, i *spammanjem* jezika na načine koji još nisu prepoznati kao literarni.“³⁷

Jezik i motive poezije Mire Gonzalez, sužavanjem i racionalizacijom dojmova, moguće je svesti na ove pojmove, asocijacije i fraze: senzacija dodira, fizička razgradnja, neutralan osjećaj, neosviještenost čina pisanja, svakodnevne radnje i isječci informacija iz stvarnoga svijeta, predstavljeni kroz neobičnu, rezigniranu spiritualnost. Tematski, pjesme se mogu podijeliti na osobne i one o relacijama. Osobne su autoričino razmatranje i seciranje vlastita karaktera ili prizivanje sjećanja iz ranije dobi. Relacije su ili isključivo fizičke ili emotivne, često opisi konkretnih događaja ili socijalnih situacija. Razmatranjem pjesama, istaknula se jedna koja može okvirno prikazati najviše obilježja specifičnih za čitavu zbirku:

I just need you to know exactly what I want without me having to say anything

do you remember that dream I had

where my fingers touched your fingers

and we came to understand that our hands were capable of

expressing complex emotions as separate entities from our bodies

could you just put your mouth on my mouth next time you talk

I have been trained through operant conditioning

to react negatively to romantic emotional stimulus

³⁷ Kenneth Goldsmith, *Why I Am Teaching A Course Called 'Wasting Time On The Internet'*, The New Yorker, 13. studenoga 2014. (<http://www.newyorker.com/books/page-turner/wasting-time-on-the-internet>, 16. svibnja 2015.)

*now I feel comfort because your brain
is encased in a skull a few miles away from here
I'm sorry
saying words that have positive connotations
will cause catastrophic weather patterns
I'm severely delusional and I have poor impulse control
it's fine, I'm good
now look at my face and tell me
that my physical presence in the world
has caused you to experience extreme disequilibrium
are you able to confirm my existence
in a strictly biological sense
wait, no
will you just hold on for one second
I have to hide under my bed for two years*³⁸

Motiv dodira prisutan je u brojnim stihovima u zbirci. Ponekad uključuje dvoje ljudi (od kojih je jedno subjekt), a ponekad je samo taktilna senzacija ostvarena između subjekta i okolnih predmeta. Verbalizacija dodirnoga kontakta između dvoje ljudi ne ukazuje na ugodnu bliskost ili povjerenje. Dodir je uglavnom zamišljen, iznesen kao želja, a čak i kada je opisana njegova realizacija – ona je predosjećaj bliske katastrofe, skore osamljenosti ili nemogućnosti da se tom realizacijom stvari poboljšaju. Želja za dodirom često se pretvara u uzvišeniju kozmičku želju za pretapanjem jedne osobe u drugu, ili da one na neki način zauzimaju jedan, zajednički prostor (u prethodnoj pjesmi, primjerice, stih *could you just put your mouth on my mouth next time you talk*). Autorica često osobe razgrađuje na dijelove tijela, pa tako nečiju odsutnost neće izraziti kao odsutnost osobe, nego recimo, njezina mozga (*now I feel comfort because your brain/is*

³⁸ Mira Gonzalez (2013.), *I will never be beautiful enough to make us beautiful together*, Sorry House, Brooklyn

encased in a skull a few miles away from here). Ponekad ide čak i dalje od toga, pa interakcije između ljudi svodi na interakcije između mikroskopskih čestica njihovih tijela. Osim razgradnje ljudskih tijela, Gonzalez razgrađuje i život, odnosno bivanje, na nekoliko osnovnih akcija: pokrete, osjećaje, govor i interakcije. Opisivanje svake od navedenih akcija izuzetno je pojednostavljeno, u smislu racionalizacije, ponekad čak i na granici sa znanstvenim objašnjenjima. Svaki od navedenih aspekata u pjesmama izuzetno je konkretan i promišljeno izražen, kao postupkom zasebnog izdvajanja i uvećavanja. Pokreti uključuju konkretne dijelove tijela u točno navedenome prostoru. Unatoč emotivnoj zbrkanosti, osjećaji su precizno izraženi, čak i kad su imaginarni i gotovo u potpunosti neodređeni. Govor je sveden na ispuštanje glasova u određenom trenutku. Interakcije su, kako je rečeno, uglavnom primarne i taktilne. Mnogobrojne taktilne senzacije okolnih stvari opisane su odsutno, nalik na prisilno stvorenu, imaginarno utješnu kompenzaciju za nešto što nedostaje. U prethodnoj pjesmi, dodir je doživljen kroz san, i prethodio je stvaranju svijesti o određenom, pomalo mističnom i spiritualnom, fenomenu da se osjećaji mogu iskazati kao zasebni entiteti nezavisni od ljudskoga tijela.

Ovakav razvoj stvari ukazuje na težnju ka oslobođenju od proživljavanja emocija putem vlastita tijela, i prebacivanju tih iskustava na objekte odvojene od njega. Subjekt pjesama na više mjesta iskazuje želju za oslobođenjem od vlastita emotivnog života. Mjestimično se ponavlja i motiv želje za „neutralnom emocijom“, koja zvuči kao nadopuna prethodne teze. Subjekt se ne može osloboditi emocija, ali sanja načine na koje bi to bilo moguće, iskazuje želju za njihovim neutraliziranjem, ili jednostavno tako piše. U eseju o poeziji Mire Gonzalez, *The flatness of Mira Gonzalez's poetry*, Hannah Manshel bavi se upravo fenomenom osjećanja, i izbjegavanja osjećanja.³⁹ Osjećaji su ono što nas otvara okolini. Povrijeđeni osjećaji ponekad prouzrokuju želju da ih nemamo, ili barem da ih potisnemo kao sporedna iskustva. H. Manshel piše kako je kolebanje između iskustva osjećanja i izbjegavanja istoga, i to u neobičnome tonu koji zvuči plitko ili malodušno, česta pojava među mladim autorima koje prati na društvenim mrežama. Je li ne osjećati ništa u istoj mjeri problematično kao i osjećati? Ton obojen specifičnom jednoličnošću i tupošću, teži emocionalnoj neutralnosti, kao određenoj ravnoteži

³⁹ Hannah Manshel, *Depthless Psychology*, The New Inquiry, 7. srpnja 2014. (<http://thenewinquiry.com/essays/depthless-psychology>, 16. svibnja 2015.)

između potpune ranjivosti i potpunog nedostatka svih oblika naklonosti.⁴⁰ Neobičnost takva načina izražavanja je što, unatoč naizgled neutralnomu odnosu prema onome o čemu se govori, on svejedno uspijeva postići empatiju i afektivnu reakciju kod čitatelja. Subjekt pjesama doživljava specifične osjećaje u vezi s ljudima, stvarima, pojavama, samoj sebi, ali neki od osjećaja toliko su neodređeni da postoje samo, primjerice, svojim intenzitetom (*we are craving a certain unachievable density in emotions*⁴¹). Uz opise osjećaja, često odlazi još dalje, pa analizira svoje osjećaje – o osjećajima (u gornjoj pjesmi, stihovi *I'm severely delusional and I have poor impulse control/it's fine, I'm good*). Kada osjećaj nije prisutan, javlja se želja za njim. Ponekad za nekim smislenim osjećajem, ponekad za potpuno neostvarivim i imaginarnim (*I want to have an emotion that feels like being slowly punched in the face for 3 years*⁴²). Način kojim se postiže distanciranost od emocija, jest neodređenost u opisu ili brzo i nepredvidivo skakanje s opisa emocije na nešto drugo. Distanciranost dozvoljava pukotine između onoga što subjekt misli da osjeća, što zapravo osjeća i što govori da osjeća. Naizgled plitak i plosnat način pisanja također je odraz svijesti o emotivnoj nekoherentnosti specifičnoj za sve ljude. Kad je pisanje o osjećajima u pitanju, ne postoji autorska istina. Taj pomalo sterilan ton, lišen emocije u iskazu, Hannah Manshel naziva *flat* načinom opisivanja.⁴³

Sličan način opisivanja koristio je psiholog Silvan Tomkins u svojoj teoriji o naklonosti iz 1950-ih. Po njegovoj teoriji, i imanje i nemanje emocija uzrokuje – sram, što je dodatan razlog pronalaska kompromisa u izrazu. Manshel piše kako je težnja izraza da postigne „neutralan osjećaj“ jedini način da se pojedinac nekome otvori, a da ne bude povrijeđen (*and I promise that from now on I will only have emotions that can be perceived as neutral*⁴⁴). To, naravno, ne znači da su osjećaji koje pojedinac osjeća stvarno neutralni, nego da mu je u interesu da budu percipirani kao neutralni, kako osjećanje ne bi bilo podložno opasnosti od neuspjeha. Takva afektivna utopija perceptivni je manevar, jer emocija postoji, ali je prikrivena

⁴⁰ „Takav ton i odnos s osjećajem, koji zovem *flatness*, karakterističan je po neekspresivnoj emociji te stremljenju ka emocionalnoj neutralnosti., ka nemogućoj ravnoteži između ranjivosti uzrokovane emocijom i anestezije općeg nedostatka naklonosti.“ - Manshel, 2014.

⁴¹ Mira Gonzalez (2013.), *heartbroken people with extreme personality flaws* u: *I will never be beautiful enough to make us beautiful together*, Sorry House, Brooklyn

⁴² Mira Gonzalez (2013.), *2 weeks ago I was looking for drugs at a party* u: *I will never be beautiful enough to make us beautiful together*, Sorry House, Brooklyn

⁴³ Manshel, 2014.

⁴⁴ Mira Gonzalez (2013.), *symbolic interactionism* u: *I will never be beautiful enough to make us beautiful together*, Sorry House, Brooklyn

ili odgođena, umjereno izložena. Manshel piše kako neutralna afektivnost može biti prepoznata samo od onih koji ju osjećaju.⁴⁵ Autorica mjestimično potpuno izađe iz *flat* načina pisanja i iznese bolno emotivne stihove (*I am trying to make you love me*⁴⁶), ali čitajući te stihove u okolnome *flat* kontekstu, potpuno ih je nemoguće prihvatiti kao apsolutnu emotivnu istinu. U zaključku članka, Manshel iznosi: „Plitak ili neutralan osjećaj jest pokušaj dvostrukog ishoda: imati emociju, ali istovremeno biti zaštićen od potencijalne štete koju može prouzročiti. To je način da se osjeća, ali bez da se osjećanjem bude istrošen.“⁴⁷

Kontekst iz kojega se javlja glas subjekta u pjesmama, povremeno je određen isječcima informacija iz okoline ili medija. Najčešća mjesta radnje su interijeri – kuća ili auto; eventualno vanjski prostori u blizini, primjerice dvorište, cesta (nogostup) ili parkiralište. Struktura knjige ne sadrži poseban narativ. U jednome od intervjuja, Gonzalez tvrdi kako su to pjesme o različitim događajima iz različitih dijelova njezina života. Narativ postoji ukoliko netko misli da ga ima i sâm život. Ona to ne misli. U suradnji s dvama urednicima, izborom iz većeg broja pjesama i redoslijedom, nastojala je postići određenu estetiku, „...ili nešto.“⁴⁸ Ni sama ne zna princip te estetike. Motivi koji se u recenzijama često naglašavaju su usamljenost, konzumacija droga i neuspješne veze. Na pitanje zašto piše o tim temama, Gonzalez odgovara kako su joj se, u vrijeme pisanja, te stvari događale. U pjesmama se gotovo uopće ne pojavljuje tematiziranje čina pisanja, ali u člancima i razgovorima, autorica iskreno i jednostavno progovara o tome zašto piše i što pisanje za nju znači. Na više mjesta, pisanje predstavlja isključivo kao način preživljavanja⁴⁹, ali i nadu kako njezina djela nekome drugom smanjuju

⁴⁵ Manshel, 2014.

⁴⁶ Mira Gonzalez (2013.), *I wrote a novel about you and saved it to my drafts folder u: I will never be beautiful enough to make us beautiful together*, Sorry House, Brooklyn

⁴⁷ Manshel, 2014.

⁴⁸ Sara Jane Strickland, *Mira Gonzalez: Poet*, The Rusty Toque, 19. prosinca 2013. (<http://www.rustytoque.com/rusty-talk/mira-gonzalez-poet>, 16. svibnja 2015.)

⁴⁹ „Trebam pisanje. Bez njega bih poludjela. Ali ono me, istovremeno, čini ludom. Ima li to smisla? To je paradoks koji su mnogi pisci već prije objasnili bolje od mene. Ukratko, moram pisati. Ne mogu se spriječiti. Pisanje me, međutim, bilo za *Twitter* ili za što drugo, stavlja u poziciju sagledavanja vlastitoga život kroz grozan objektiv temeljen na pitanju „Hoće li o ovome biti dobro pisati?“, zbog čega sam se zatekla u nizu ozbiljnih i upitnih situacija. Ta misao, „Hoće li o ovome biti dobro pisati?“, je svojevrsna tamnica, ali udobnija tamnica od one u kojoj bih se našla da ne pišem o svome životu uopće. Svatko ima način na koji se nosi s konstantnim osjetima. To je moj.“ (M. Gonzalez) - Zaron Burnett III, *Is Twitter Literature? A Playboy conversation with Tao Lin and Mira Gonzalez*, Playboy, 12. svibnja 2015. (<http://www.playboy.com/articles/a-conversation-tao-lin-and-mira-gonzalez>, 16. svibnja 2015.)

vlastiti osjećaj usamljenosti, pa makar po cijenu njezina javnog sramoćenja.⁵⁰ Alijenacija je jedan od najzastupljenijih motiva u zbirci, možda najbolje izražena kroz stih: *I wonder how it is possible that there are billions of people in the world/yet I am the only person on the planet.*⁵¹

Budući da se u zbirci pisanje ili izraz ne tematiziraju, ovakva se poezija može donekle svrstati u stvarnosnu. Zanimljivo je da se rijetko kad spominje i *online* svijet, iako su pjesme svojom formom rastavljenosti na zasebno funkcionalne rečenice, tipične za formu *tweetova*. Neke pjesme su toliko kratke da nalikuju na zaseban *tweet*. Naslov zbirke, a i naslovi zasebnih pjesama također nalikuju na *tweetove*. Međutim, uvidom u Mirin *Twitter*⁵², vidljivo je da je u pjesme ipak uloženo više truda i ozbiljnosti. Iako je forma slična, način pisanja je različit. Na pitanje kako je *Twitter* utjecao na suvremenu poeziju, Mira Gonzalez nema odgovor, te *Twitter* navodi samo kao drugu platformu za izražavanje pisanjem⁵³, kao umjetničku formu ništa manje vrijednu od forme lirske pjesme: „Definitivno bih rekla da je *Twitter* poetski medij, iako je sadržaj koji objavljujem na njemu različit od sadržaja koji bih objavila u pjesmi. To ne znači da je jedan medij bolji ili važniji ili „manje poetičan“ od drugoga. Stvari koje mogu izraziti putem *Twittera*, možda ne bih bila u stanju izraziti u pjesmi, na jednak način kao što neke stvari iz pjesme ne bih mogla izraziti u kratkoj priči.“⁵⁴

Posljednji projekt Mire Gonzalez kolaboracija je s autorom Tao Linom. Riječ je o knjizi *Selected Tweets*, u potpunosti sastavljenoj od selektiranih *tweetova* ovih dvaju autora. Knjiga će biti objavljena 15. lipnja 2015., a u razgovorima za medije dvojac autora objašnjava princip po kojemu su odabrani i što se s njima događa u različitim medijima. Svaki autor zauzima svoju stranu knjige, *tweetovi* su poredani kronološki, preuzeti s višestrukih autorskih korisničkih računa, a pokrivaju periode od 2010. do 2014. godine kod Mire Gonzalez, te od 2008. do 2014. na Linovoj strani knjige (Tao Lin dulje je vremena prisutan *online*, ali je i gotovo deset godina stariji od Gonzalez). Oboje priznaju narativ koji je moguće stvoriti čitanjem, budući da su

⁵⁰ „U osnovi, pružam dio vlastita života govoreći: „Evo, ovo je sada vaše“, u nadi da mogu učiniti da se barem nekoliko ljudi u svijetu osjeća manje alijenirano. Sramoćenje pred mnoštvom kroz pisanje potpuno se isplati, ako mogu učiniti da se barem jedna osoba osjeća manje usamljeno.“ (M. Gonzalez) - Burnett III, 2015.

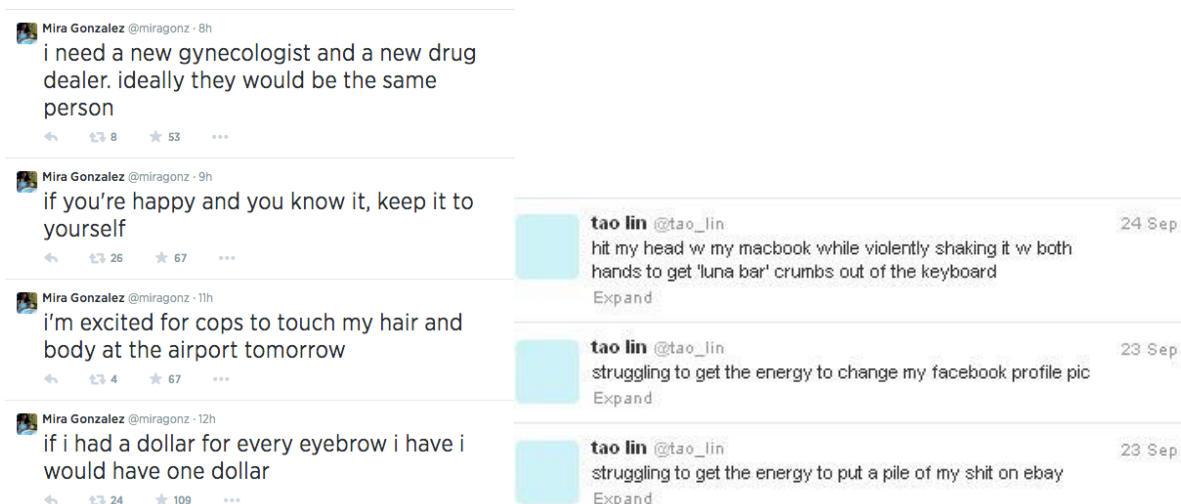
⁵¹ Mira Gonzalez (2013.), *symbolic interactionism* u: *I will never be beautiful enough to make us beautiful together*, Sorry House, Brooklyn

⁵² <https://twitter.com/miragonz> (18. svibnja 2015.)

⁵³ Vidi 48

⁵⁴ Sheila Heti, *What would Twitter do?*, The Believer, 2. srpnja 2014. (<http://logger.believermag.com/post/90555791984/what-would-twitter-do>, 17. svibnja 2015.)

rečenice ne veće od 140 znakova poredane kronološki, te uključuju datum i vrijeme objave. Dakle, knjigu je moguće čitati u kontinuitetu, ali i nasumičnim otvaranjem. Vremenski razmaci između *tweetova* ponekad su manji, a ponekad veći; ako se čitaju kontinuirano, dozvoljavaju čitatelju da sam unese vlastitu imaginaciju kreirajući stvari koje su se dogodile u međuvremenu (što je uvelike olakšano ako prate autore *online*). Teme su slične, osobne naravi, često uključuju negativne emocije i depresiju, manična konzumiranja droga ili hrane, ponekad potpuno banalne opservacije isječaka iz vlastita života.

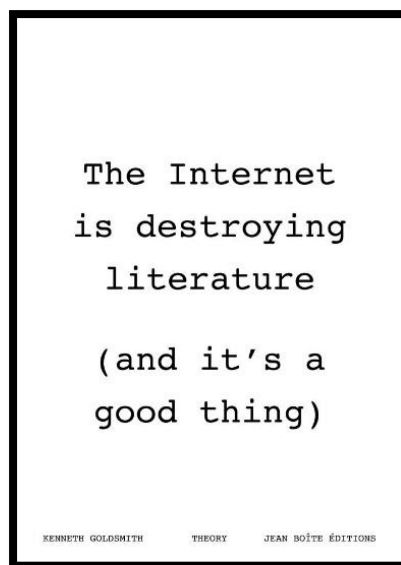

Dijelovi *Twittera* Mire Gonzalez (@miragonz) i Taoa Lina (@tao_lin).

Ponovno je prisutan *flat* stil izraza, određena distanciranost koja prikriva patos, emotivne ili na neki drugi način neugodne izjave čini manje sramotnima, ali dovoljno otvorenima da potiču empatiju ili povezanost. Lin je pri odabiru *tweetova* zamišljao kako piše ogromnu pjesmu čiji zasebni stihovi nisu povezani. Zainteresiran je i za pitanje kako bi sadržaj bio percipiran da u naslovu nije navedeno kako je u knjizi riječ o *tweetovima*, nego jednostavno o rečenicama uz koje su navedeni datumi. Budući da je narativ prisutan, bi li se ta knjiga mogla čitati kao roman? Gonzalez je pak u interesu poništavanje granica „literarnoga“. Selektirajući *tweetove* koje će uključiti u knjigu, zatečena je velikom količinom sadržaja na koji je ponosna, te se nada se kako su zajedničkim snagama stvorili nešto što bi se moglo zvati literaturom, što god ta riječ značila.⁵⁵ Ono što *tweetovi* gube „skidanjem“ s interneta i objavljivanjem u knjizi jest izravna mogućnost komunikacije i reakcije s recipijentom. Prelaskom u fizički oblik, ova

⁵⁵ Burnett III, 2015.

forma izraza podvrgnuta je svjesnoj reevaluaciji, budući da je internet i dalje relativno nova pojava u literarnome svijetu. Jedan od ciljeva ove knjige zasigurno je pokazati kako je razlika između rečenice ispisane na nekoj stranici ili *tweeta* objavljena na *Twitteru* (ili nekoj drugoj digitalnoj platformi) zapravo vrlo mala, ili da je uopće nema. Internet je literaturu pomogao učiniti manje ovisnom o mediju, a riječima Kennetha Goldsmitha, pomalo i uništio:

3.3. „Nova iskrenost“

Mogućnost „praćenja“ autora djela *Alt Lit* produkcije na njihovim društvenim mrežama, pristup njihovim svakodnevnim objavama koje se tiču faza života ili trenutnih situacija, neizbježno formiraju kontekst samih djela. Sukcesivnost i kontinuiranost dosljedne *online* prisutnosti, pružaju uvid u određen *Bildung* pojedinca sklona pisanom izrazu. Trajnija prisutnost na osobnim profilima formira i mijenja čak i izražavanje lišeno literarnog aspekta; na internetu, sukladno sa životom, pojedinac svojim akcijama („klikovi“, „lajkovi“, objave) nesvjesno trajno bilježi faze kroz koje prolazi te način na koji se mijenjaju njegovi interesi, ukusi ili svjetonazori. Uvidom u svoje prošle aktivnosti, pojedinac dobiva i uvid u *Bildung*

vlastite (virtualne/„stvarne“) личности. Internet, odnosno društvene mreže, postaju platforma s funkcijom svojevrsnih memoara koji se kreiraju sâmi, isključivo „pamćenjem“ našega djelovanja na mreži. *Alt Lit* autori, skloniji pisanom izrazu („statusi“, *tweetovi*, „bilješke“ - naziv i forma varira ovisno o profilu kojega koriste) nego objavama drugih vrsta, na mreži grade svoj izraz koji neizbježno prenose u poeziju ili prozu, fizički ili virtualno objavljenu putem nekim drugih platformi. Internet je autorima literarnih djela omogućio šire područje za recepciju. Međutim, i publika postaje drugačija - angažiranija, selektivnija, potrebno ju je osvojiti, ali i

zadržati. Cjelokupan stvaralačko-receptivni proces poprima šire razmjere, stvorena je nova, drugačija kultura koja otvorenom interakcijom nalikuje na zajednicu. Steve Roggenbuck u razgovoru s Noahom Cicerom (oboje autori *Alt Lit* scene), iznosi pomalo idealističke zamisli o širini djelovanja svoje poezije. Ona, barem u Roggenbuckovu slučaju, postaje načinom života, on želi formirati zajednicu, zajedničku kulturu i aktivno pokušati učiniti svijet boljim mjestom.⁵⁶

Neki teoretičari pojedine *Alt Lit* autore nazivaju američkim predstavnicima pokreta „nove iskrenosti“. O pojmu *novaia iskrennost* piše rusko-angloamerički teoretičar i kritičar Mikhail Epstein u svojoj knjizi o ruskome postmodernizmu, a dovodi ga u vezu s ruskim pjesnikom Dmitryjem Prigovim.⁵⁷ Prigov je bio jedan od vođa moskovskih konceptualista, specifičnih po posebnoj sklonosti sentimentalnosti, što je predstavljalo najradikalniji oblik ruskoga postmodernizma. Prigov je sredinom 1980-ih ruske konceptualne umjetnike pozvao na „novu iskrenost“, koja će nadići dotadašnji alijenirani, impersonalan stil pisanja ironično usmjeren na modele sovjetske ideologije, te se okrenuti novoj estetici uspostavljenoj na „treperavome odnosu“ između autora i teksta, koja će oživjeti i lirski prilagoditi davno zaboravljene slojeve bivanja i svijesti kao na primjer patos ljubavi, sentimentalnosti i

⁵⁶ Noah Cicero, „*ultimately beautiful*”: an Interview with Steve Roggenbuck, HTMLgiant, 1. lipnja 2012. (<http://htmlgiant.com/author-spotlight/ultimately-beautiful-an-interview-with-steve-rokkenbuck/>, 18. svibnja 2015.)

⁵⁷ Mikhail N. Epstein, Alexander A. Genis, Slobodanka M. Vladiv-Glove (1999.), *Russian Postmodernism: New Perspectives on Post-Soviet Culture*, Berghahn Books, New York, str. 457

entuzijazma.⁵⁸ Riječ je o stilu specifične otvorenosti koja dolazi kao rezultat interakcije između autora i teksta. Naime, razina iskrenosti kojom autor u tekst uranja poljuljana je čistoćom kojom se od njega odmiče, pa je (i autoru i čitatelju) teško odrediti stvarnu razinu i pravo težište otvorenosti koja je u tekstu itekako prisutna. Zbog svoje nestabilnosti, neodredive granice između prisutnosti u tekstu i odmaka od njega, te nejasna težišta emotivnosti (koja zasigurno postoji), Prigov odnos naziva „treperavim“, on vodi u sferu „translirizma“ nepoznatoga ranijim razdobljima. Takav „neo-sentimentalizam“, dakle, drugačiji je od ranijih sentimentalnih pokreta jer ne podrazumijeva standardno poistovjećivanje autora i subjekta, nego kompleksniju, ambivalentnu relaciju. *Novaia iskrennost* u Rusiji je tvorila svojevrsni postkonceptualizam, a slične pokrete moguće je pronaći i u literarnim ostvarenjima drugih zemalja. U američkoj književnosti, sličan pokret predvidio je David Foster Wallace u svome eseju *E Unibus Pluram: Television and U.S. Fiction* iz 1993. U njemu piše kako će novi „buntovnici“ Amerike možda biti upravo „anti-buntovnici“, mladi ljudi koji se usuđuju odstupiti od postmodernističke ironije i prigriliti djetinje, naivne vrijednosti i ne tako popularne, pomalo zastarjele, primarne ljudske emocije i nevolje. Kako su postmodernistički buntovnici riskirali uzrokovanje i poticanje šoka, zgražanja, uvreda, cenzuriranja i optužbi za socijalizam, anarhizam i nihilizam, tako će „novi buntovnici“ možda biti izloženi zijevanju, kolutanju očima, podsmjehu, ironiji i optužbama za nekreativnost, banalnost, lakovjernost i melodramatičnost:

„Moguće je da će sljedeći pravi literarni buntovnici ove zemlje isplivati iz čudne skupine anti-buntovnika, rođenih promatrača koji se usuđuju odstupiti od ironičnoga načina promatranja, čija djetinja priroda odobrava jednoznačne vrijednosti. Koji tretiraju staromodne ljudske nevolje i osjećaje u SAD-u s poštovanjem i osudom. Koji izbjegavaju samosvijest i zamor. Takvi anti-buntovnici zastarjeli bi, naravno, prije no što bi uopće počeli. Preiskreni. Očigledno potisnuti. Nazadni, izvanredni, naivni, anakronični. Možda baš zato budu sljedeći buntovnici. Pravi buntovnici, kako ja to vidim, riskiraju stvari. Riskiraju neodobravanje. Postmodernistički pobunjenici riskirali su uzdisanje i cviljenje: šok, gađenje, vrijeđanje, cenzuru, optužbe za socijalizam, anarhizam i nihilizam. Novi buntovnici možda budu oni koji su spremni podnijeti zijevanje, kolutanje očima, *cool* podsmijeh, podbadanje, parodiju nadarenih ironičara, komentar „Kako banalno.“ Optužbe za sentimentalnost, melodramatičnost. Lakovjernost. Oni

⁵⁸ Isto, str. 146

koji posjeduju izdržljivost pred svijetom zabuljenih uhoda koje se istoga tog pogleda i ismijavanja boje više od svih ostalih neozakonjenih kazni . Tko zna.“⁵⁹

David Foster Wallace u navedenom eseju iz 1993. opisao je fenomen sličan ruskome, ali nije koristio termin „nova iskrenost“. Taj termin u američkoj se književnosti počinje koristiti tek 2005. godine s pojavom *bloga* četvorice autora (Anthony Robinson i Andrew Mister kao idejni začetnici, zatim Reb Livingston i Joseph Massey) čiji je cilj bio kontrastirati hladnoj, impersonalnoj poeziji tada dominantnoj u novinama i časopisima. Autorima je u to vrijeme smetalo kako se, pod utjecajem glavne postmodernističke struje, sve u pjesmama pokušavalo tumačiti na ironičan način, čak i kada u njima nije bilo ništa takve naravi. Pokret su svjesno nazvali *New Sincerity*, ciljajući na povratak osobnijemu stilu pisanja.⁶⁰ Budući da se radilo o *blogu*, „nova“ se „iskrenost“ tada počela vezati za *online* način izražavanja. Međutim, stranica se uglavnom sastojala od brojnih, djelomično neozbiljnih diskusija njezinih pokretača, koje više ne postoje, pa se u prvu generaciju ozbiljnijih autora „nove iskrenosti“ ubrajaju neki drugi pisci, koji su se u svome individualnom radu istaknuli sličnom poetikom.

Otprilike u isto vrijeme nastao je i *Flarf* pokret, kreiranje pjesama pomoću nasumične pretrage interneta. O *Flarf* i konceptualnoj poeziji piše već mnogo puta spomenuti teoretičar Kenneth Goldsmith u članku *Flarf is Dionysus. Conceptual Writing is Apollo*.⁶¹ Oba pokreta razvila su se drugom polovicom 2000-ih, kada je digitalan okoliš uvelike počeo zahtijevati nove odgovore od autora. Fuzijom avangardnih postupaka, ali pomoću novih tehnologija, dvadesetprvostoljetna poezija koristi se recikliranjem, citiranjem, rezanjem i lijepljenjem, „ona je poetika prelijevanja, koja slavi nestabilnost i nesigurnost.“⁶² Dok je *Flarf* poezija bila isključivo spontana i improvizacijska, sastavljena od rezultata internetskih pretraga, često dijelova pjesama koje su objavljivali drugi *Flarf* pisci okupljeni na zajedničkim *web* stranicama; konceptualna poezija isključuje spontanost i ne izbacuje smisao, nego ga usmjerava na proces, a zanemaruje krajnji rezultat. Konceptualna poezija pokušava imitirati tehničke procese

⁵⁹ Esej *E Unibus Pluram: Television and U.S. Fiction* digitalno je dostupan na stranici *The Electric Typewriter*, kao i cjelokupan arhiv eseja i članaka Davida Fostera Wallacea (http://tetw.org/David_Foster_Wallace, 19. svibnja 2015.)

⁶⁰ Katy Henriksen, *Drunk Bunnies, The New Sincerity, Flarf: How Blogs are Transforming Poetry*, Econo Culture, 23. siječnja 2001. (<https://archive.is/l664A>, 19. svibnja 2015.)

⁶¹ Kenneth Goldsmith, *Flarf is Dionysus. Conceptual Writing is Apollo.*, Poetry Foundation, 1. srpnja 2009. (<http://www.poetryfoundation.org/poetrymagazine/article/237176>, 19. svibnja 2015.)

⁶² Goldsmith, 2009.

računala, uspoređujući ih s poetskim i stvaralačkim procesima. Po Goldsmithu, *Flarf* je Dioniz, a konceptualna poezija Apolon. Dok *Flarf* koristi za poeziju standardne pojmove ukusa i subjektivnosti, te stihovnu i strofičku formu, produkti konceptualne poezije rijetko kad nalikuju na uobičajene pjesme, te koriste vlastito kreiranu subjektivnost pri konstruiranju lingvističke mašine u koju se riječi ulijevaju:

„*Flarf* je urnebesna. Konceptualno pisanje je suhoparno. *Flarf* je Indijanka s kutije keksa *Land O'Lakes*, konceptualno pisanje je vladina nutritivna oznaka na istoj. *Flarf* je Larry Rivers, konceptualno pisanje je Andy Warhol. Nije važno. Oni su dvije strane istoga novčića.“⁶³

Adam D. Jameson u seriji članaka pružio je formalističku teoriju „nove iskrenosti.“ U prvome članku serije bavio se isključivo djelom „O teorije proze“ (1925.) Viktora Borisoviča Šklovskog - osnovnim pojmovima (postupak, konvencija, defamilijarizacija, začudnost), ali i definiranjem poezije:

„Poezija, dakle, nije „razmišljanje u slikama“, kako su je tumačili ranije, nije čak ni određen način pisanja. Nije ni metaforički jezik, kako su poučavane mnoge generacije studenata; niti je oblik pisanja koji se opire semantičkom zaključivanju te preusmjerava proizvodnju značenja na svoju publiku, kako su je lingvistički pjesnici definirali. Nije ni pisanje koje je iznad svega iskreno, kako su je tumačili članovi pokreta „nove iskrenosti“ okupljeni oko *Muumuu* izdavačke kuće; niti je alegorijsko pisanje koje mehanički rezultira iz motiviranoga koncepta ili procedure, kao što su to mislili konceptualni pjesnici. Više od svega nabrojanog, a i mnogočega izostavljenog, poezija je „jezik zaostaloga, izobličenog govora. Ona je *strukturirani* govor.““⁶⁴

U sljedećim člancima, nastojao je okarakterizirati pokret „nove iskrenosti“ služeći se terminima preuzetim iz prethodne razrade Šklovskijeva formalizma.⁶⁵ To je, naravno, podrazumijevalo

⁶³ Goldsmith, 2009.

⁶⁴ Adam D. Jameson, *Viktor Shklovsky wants to make you a better writer, part 1: device & defamiliarization*, HTMLgiant, 21. svibnja 2012. (<http://htmlgiant.com/craft-notes/viktor-shklovsky-wants-to-make-you-a-better-writer-part-1-device-defamiliarization/>, 19. svibnja 2015.)

⁶⁵ Adam D. Jameson, *Theory of Prose & better writing (ctd): The New Sincerity, Tao Lin, & “differential perceptions”*, HTMLgiant, 28. svibnja 2012. (<http://htmlgiant.com/craft-notes/theory-of-prose-better-writing-ctd-the-new-sincerity-differential-perceptions/>, 20. svibnja 2015.)

svođenje obilježja estetike na niz dugo postojećih, ali ponovno oživljenih umjetničkih postupaka:

1. Naglašena autobiografičnost – prevladava prvo lice jednine, čest ispovjedan ton, teme iz vlastita života, naglašena emotivnost i sentimentalnost
2. U poeziji - česta apostrofa
3. Minimalna interpunkcija
4. U poeziji – stihovi i strofe često nepravilne forme
5. Duge, naizgled improvizirane rečenice, često dugi naslovi (Jameson naglašava kako je u točkama 3, 4 i 5 prisutna tendencija prividnoga lišavanja teksta umjetničke vrijednosti)
6. Samo-ispravljanje, preturanje riječi i rečenica
7. Stremljenje prema razgovornom/diskurzivnom tonu – sklonost društvenim mrežama (*Facebook, Twitter, Google Chat* itd., koje i nisu drugo do forma beskonačnoga razgovora)
8. Averzija prema ironičnim oblicima iskaza i „pametovanju“ (*New Sincerity*, između ostaloga, i nastaje kao odgovor i kontrast ranijim djelima obilježenima takvim stilom)
9. Omiljene teme: podjetinjenost, mentalne bolesti, emocije, manjak emocija, stanja nekontroliranih emocija, ukratko – sva stanja koja izmiču svjesnoj kontroli bića
10. Sklonost *sans-serif* fontovima (jednostavniji fontovi koji se često koriste samo za naslove, adekvatniji za tekstove namijenjene čitanju putem ekrana), *ampersand* simbolima (simbol „&“ umjesto riječi *and*), skraćivanju riječi karakterističnom za tekstualne poruke (tzv. *Text-speak*; uključuje korištenje brojeva kao dijelova riječi, skraćivanje fraza na njihova početna slova i sl.). Takav oblik izražavanja udaljava se od tradicijskoga i djeluje suvremeno i spontano.

Cilj pisaca „nove iskrenosti“, piše Jameson, bilo kroz poeziju ili prozu, proizvesti je efekt otvorenosti, istinitosti, transparentnosti i manjka umjetničke vrijednosti (*artless-efekt*).⁶⁶ Defamilijarizaciju postižu različitom upotrebom gore navedenih postupaka, koji nisu

⁶⁶ Vidi 65

eksperimentalni niti novi (budući da takvi ne postoje), nego se njima eksperimentira. Također, korištenim postupcima trenutno je moguće postići željeni efekt, ali taj period neće dugo trajati:

„...ne postoje eksperimentalni postupci, samo eksperimentiranje postupcima. Shodno tome, ne postoje postupci koji će vječno djelovati iskreno, niti pisanje koje će se uvijek ubrajati u iskreno.“⁶⁷

Na primjeru mladih autora koji su od 2006. nadalje počeli oponašati stil pisanja Taoa Lina, Jameson objašnjava kako ono što je isprva bilo začudno, ubrzo postaje zajedničko mjesto i pretvara se u normu:

„Kada su Lin i ostali pripadnici „nove iskrenosti“ počeli pisati na način na koji su pisali, njihov rad davao je dojam iskrenosti – često toliko transparentan i neposredan i netaknut da su mnogi propustili uočiti postupke na djelu. Takvo pisanje ubrzo je postalo iznimno uobičajeno. Zahvaljujući popularnosti „nove iskrenosti“, a posebno Linovu izdavačkom uspjehu, mnogi ljudi, posebice mlađi pisci, počeli su ga imitirati. (Ne znam za vas, ali po mome mišljenju to je dobra stvar, imitacijom je sve i počelo.) Taj novi, iskreno-bezosjećajan, realističan stil, ovoga trenutka postaje kodificiran i familijariziran. Kasniji pisci koji ga budu koristili, a budu htjeli proizvesti tekst koji i dalje djeluje iskreno, neposredno, transparentno, izdržljivo, morat će pronaći nove varijacije trenutnih formi, a s vremenom i nove forme, kao i nove postupke.“⁶⁸

U prvu generaciju *New Sincerity* pisaca, Jameson osim Lina, ubraja autore: Mirandu July, Dorotheu Lasky, Natea Prittsa, Matta Harta i druge. U člancima su bili omogućeni odgovori, koji su često prerastali u debate. Cilj je bio pitanje pokreta ostaviti otvorenim za daljnja promišljanja.

Dolaskom 2010-ih, čini se, upotreba termina „nove iskrenosti“ počela se smanjivati. Međutim, mlađi autori koji u tim godinama stupaju na prethodnim događajima obilježenu scenu, i dalje su okupljeni oko Linove (internet) pojave i estetike, a pokret se putem mreže širi i izvan Amerike. Okuplja autore kao što su Steve Roggenbuck, Mira Gonzalez, Spencer Madsena, Johnny Bryan, Crispin Best, Stacey Teague i drugi. Lin 2010. izdaje drugi roman *Richard Yates*. Termin *Alternative Literature* spontano se uvodi u praksu 2011. godine, a spomenuti autori pod tim se nazivom mogu smatrati drugom generacijom pokreta koji je u

⁶⁷ Isto

⁶⁸ Isto

Americi započela „nova iskrenost.“ Moguće je, čak, povući paralelu između obilježja izvorne inačice „nove iskrenosti“, one ruske⁶⁹, i *flat* stila koji je u članku o poeziji Mire Gonzalez opisala Hannah Manshel.⁷⁰ Radi se o iskrenosti koja je istovremeno i odmak, kako bi to formulirala *novaia iskrennost*, odnosno subjektu usmjerenome ka emociji koja se može okarakterizirati kao neutralna (Manshel). Takvi postupci rezultiraju nejasnim težištem emocije i pitanjem je li ona uopće prisutna, i ako ne, zašto je doživljavamo - što čitatelja čini nesigurnim. Upitna prisutnost stvarne emocije podijelila je i kritičare, na one koji takvome izrazu vjeruju, i one koji ne. Goldsmith je u članku o *Flarf* i konceptualnoj poeziji napisao rečenicu: „Nova poezija svoju iskrenost nosi izloženu... ipak joj nitko ne vjeruje ni riječi.“⁷¹ Taj iskaz možemo upotrijebiti i za efekt „nove iskrenosti“ i *flat* stila „alternativne literature“. Recipijent ne zna je li sve to „za pravo“, on sumnja, ali ga bez dvojbe pokreće. Zato je sumnja dvostruka.

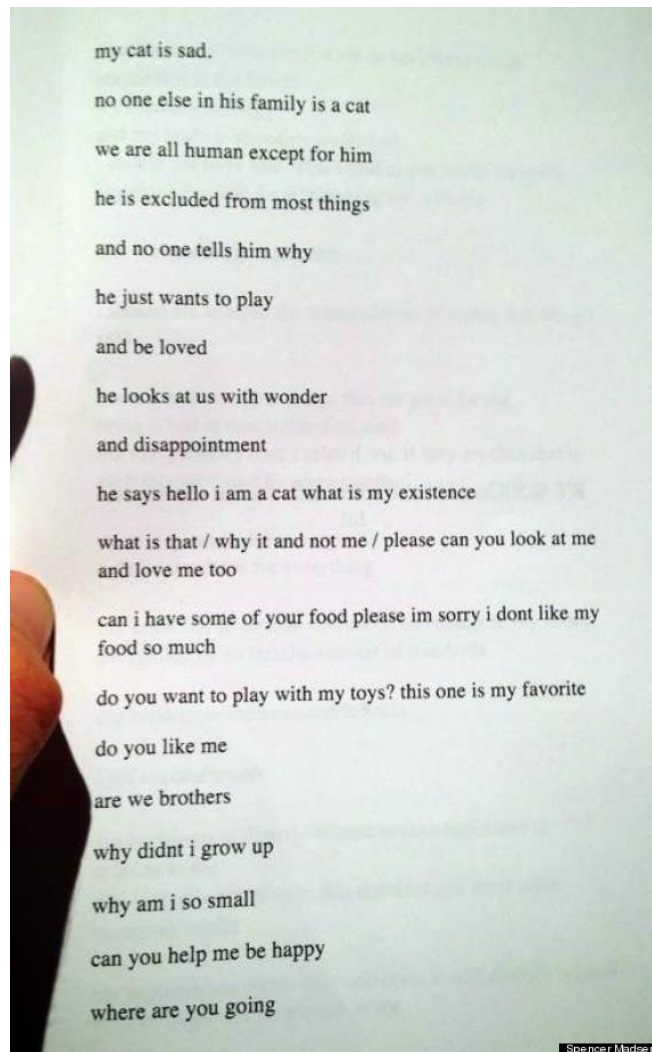
3.4. Ostali autori *Alt Lit* scene

U posljednjem poglavlju pozabavit ćemo se još dvojicom autora mlađe generacije, koja na scenu stupa nakon 2010. godine. Spomenuli smo video-arhiv Stevea Roggenbucka i *flat* poeziju Mire Gonzalez izdanu u zbirci pod uredništvom Spencera Madsena (New York) i njegove izdavačke kuće *Sorry House*. Madsen je u vlastitoj nakladi objavio dvije zbirke poezije: *A Million Bears* iz 2010. i *You Can Make Anything Sad* iz 2014. godine. Prva zbirka prošla je gotovo nezapaženo, sve dok na internetu (točnije, *Tumblr*) tri godine poslije (2013.) nije objavljena fotografija stranice s pjesmom bez naslova, kasnije nazvanom *Sad Cat Poem*. Fotografija je u jednom danu podijeljena oko 10 000 puta (do danas vjerojatno na stotine tisuća puta).

⁶⁹ Vidi 57

⁷⁰ Vidi 39

⁷¹ Vidi 61

Spencer Madsen, *Sad Cat Poem* (2010)

Budući da je riječ o sferi poezije, tako masovna privlačnost bila je prilično neobična i rijetka. Madsen kaže kako je toliki odaziv pjesma dobila vjerojatno jer sadrži motive privlačne *Tumblr* populaciji – mačke, depresiju, simpatičnost, tugu, humor itd.⁷² Pjesma ima jasnu temu, ali je i emotivna, te ne traži od čitatelja pretjeranu prethodnu kvalifikaciju, što je zasigurno jedan od važnijih čimbenika pristupačnosti i bliskosti široj publici. Dodatna zanimljivost je prikaz pjesme putem fotografije, i to anonimnoga čitatelja koji ju je Madsenu poslao, čime se postiže efekt uvjerljivosti, s obzirom da je zabilježen trenutak konkretne literarne konzumacije. Fotografiranje pjesme utjecalo je na njezinu afirmaciju, pjesma nije ostala samo crni tekst na

⁷² Adam Humphreys, *My Poem Went Really Viral: An Interview With Spencer Madsen*, Thought Catalog, 18. rujna 2013. (<http://thoughtcatalog.com/adam-humphreys/2013/09/my-poem-went-really-viral-an-interview-with-spencer-madsen/>, 10. lipnja 2015.)

bijeloj pozadini nego predmet nečije (pozitivne) reakcije koja je podijeljena s internetskom publikom. Zbirka *A Million Bears*, nakon novonastalog publiciteta, ponovno je izdana. Prošlogodišnja zbirka *You Can Make Anything Sad* zadržala je sličan, jednostavan i pristupačan stil. U razgovorima koji su popratili izdavanje druge zbirke, Madsen izjavljuje kako se nikada nije pronalazio u tradicionalnoj poeziji, te kako većinu poezije uglavnom ne voli. Svoju generaciju autora (koju smatra i zajednicom) povezuje činjenicom da svi pišu o vlastitomu iskustvu - ničemu fantastičnom, transcendentalnom ili spiritualnom, te da privlače publiku koja traži refleksiju jednake zaokupljenosti vlastitim životima. Kada te u doba lake distrakcije, govori Madsen, neka misao u stanju natjerati da zanemariš cjelokupan digitalni svijet, kao i mnoštvo svakodnevnih obaveza i relacija, te ju zapišeš, idealno bi bilo da ona tu istu pažnju iznudi i od čitatelja. Posebno ističe javne nastupe, kada je od pjesnika očekivano da izaberu stihove koji će zaokupiti slušatelja dovoljno da ne pribjegne potezanju mobilnoga uređaja iz džepa. Distrakcije su naša svakodnevica, ako im se previše opiremo, izgubit ćemo mogućnost njezine refleksije, a to je piscima, kao i čitateljima *Alt Lit* generacije, posebno odbojno:

„Ako se zaključaš od svijeta, ili se povučeš u kuću na selu gdje možeš biti izoliran, s namjerom da nešto napišeš, tvoje pisanje je lišeno smetnji svakodnevna života. U suprotnome, kada uhvatiš trenutak u kojemu imaš nešto zbog čega si u stanju ignorirati poruke, tada si na tragu nečega što će i čitatelju biti zanimljivo. (...) Život se ne sastoji od toga da radiš ono što želiš u kolibi u šumi. Život znači raditi dnevni posao, ili biti plaćen za posao koji ne voliš, i pokušavati ukrasti vrijeme za sebe.“⁷³

Blago hladnokrvan izraz prisutan je kao i kod ostalih autora generacije. Kod Madsena, on je rezultat namjere da pojedine emocije iz čitavoga spektra emotivnih senzacija prikaže kao međusobno jednake:

„Ono što smatram idealnim balansom u umjetnosti jest spoznaja da sve emocije potječu iz jednoga spektra i sve su jednako vrijedne. U njima se može jednako uživati – moguće je ugodno provesti vrijeme osjećajući se tužno, jednako kao osjećajući se sretno ili voljeno. Mislim da je jako delikatna stvar pokušavati prenijeti čitav taj spektar bez pripisivanja vrijednosti jednoj emociji ponad druge. Ono što želim reći jest kako se nadam da smiješni ili apsurdni momenti u

⁷³ Alex Frank, *Interview: Spencer Madsen Writes Real-Life Poetry for Real-Life Attention Spans*, The Fader, 7. ožujka 2014. (<http://www.thefader.com/2014/03/07/interview-spencer-madsen-writes-real-life-poetry-for-real-life-attention-spans/>, 10. lipnja 2015.)

pjesmi ne čine tužne dijelove manje tužnima, naprotiv, da ih podvlače, jednako kao što tužni momenti podvlače i naglašavaju humor.“⁷⁴

Iako priznaje velik udio interneta u svome stvaralaštvu, za objavljivanje poezije prednost ipak daje fizičkome izdanju, odnosno knjizi. Ističe nešto primarno i posebno u objavljivanju knjige, specifičan osjećaj satisfakcije povezan sa završavanjem i zaključivanjem nekoga posla, te s mogućnošću da se produkt obavljenoga rada može uručiti nekome u ruke.⁷⁵

Od američkih autora kasnije generacije, spomenut ćemo još i Johnnyja Bryana iz New Yorka (s trenutnim prebivalištem u Parizu). Pojedine Bryanove pjesme objavljene su na stranicama centralnih *online Alt Lit* magazina, primjerice *Shabby Doll House*⁷⁶ i *Everyday Genius*,⁷⁷ ali većina njegova opusa nalazi se na privatnom *Tumblr* profilu.⁷⁸ Bryanov stil odlikuje se posebno izraženom dječaćkom (tinejdžerskom) crtom - kako temama koje uključuju aktivnosti posebno atraktivne toj dobi (sport, zabave, sastanci s djevojkama), tako i jednostavnim i izravnim iskazom:

tired, but happy

I rest my head in good spirits

knowing you're out there, thinking well of me

*who cares about other things*⁷⁹

⁷⁴ Frank, 2014.

⁷⁵ Isto

⁷⁶ *Online* magazin pod uredništvom Lucy K. Shaw osnovan 2012., od kada je na njegovim *web* stranicama objavljeno 13 izdanja poezije, proze, video uradaka i originalnih vizualnih ostvarenja, kao i dvije muzičke kompilacije. Godine 2015. počinju izdavati *Shabby Doll Reader*, tiskani mjesečnik koji funkcionira na principu pretplate. (<http://shabbydollhouse.com/>, 11. lipnja 2015.)

⁷⁷ Web žurnal aktivan od 2009. do veljače 2015., funkcionirao na principu objave jednoga literarnog komada svaki tjedan od ponedjeljka do petka. (<http://www.everyday-genius.com/>, 11. lipnja 2015.)

⁷⁸ <http://johnnybryan.tumblr.com/>, 11. lipnja 2015.

⁷⁹ <http://johnnybryan.tumblr.com/post/42070226337/tired-but-happy>, 11. lipnja 2015.

New girl at the factory

Today there was a new girl at the factory where I work,

She was so pretty and they put her just a few places away from me,

*Now I cant wait to go back tomorrow, to the factory where I work*⁸⁰

Poznatija mjesta okupljanja novije generacije digitalnih pisaca i pjesnika uglavnom su virtualno bazirana, ali postoje i fizičke točke održavanja raznih javnih čitanja i događanja, osnovane uglavnom u posljednjih nekoliko godina. Primjer za takvo mjesto jest knjižara *Mellow Pages*⁸¹ u Bushwicku (Brooklyn, New York), otvorena 2013. godine, orijentirana na manje, nezavisne izdavače i izdavačke kuće. Pokrenuta od strane dvojice umjetnika iz Seattlea, Jacoba Perkinsa i Matta Nelsona, u početku je sadržavala isključivo njihovu privatnu kolekciju knjiga. Kasnije se proširila donacijama, a danas okuplja tisuće naslova slabije dostupnih autora te služi kao prostor za njihova gostovanja i predstavljanja. Također, *Boost House*⁸² Stevea Roggenbucka posjeduje prostor u Maineu (Tucson, Arizona) namijenjen sličnim događanjima, ali još nema vlastitu zbirku knjiga, što je planirano za budućnost. U veljači 2014. godine održan je i prvi festival digitalnoga pisanja⁸³, koji je na zajedničkome portalu (s „virtualnim“ sjedištem u Melbournu, Australiji) okupio 90-ak lokalnih i svjetskih autora čiji je primarni produkcijski medij internet. Festival je trajao od 13. do 24. veljače, a održavao se u formi svakodnevnih tematskih razgovora s autorima putem *Skype*-a, kasnije objavljenih na stranici. Teme su bile vezane isključivo za stvaralaštvo na novim medijima, primjerice naracija u digitalnome dobu, *Twitter* i naracija, digitalna izdavačka industrija, virtualno ismijavanje i mentalno zdravlje, tiranija udaljenosti itd. U jednome od razgovora, na temu internetskoga pisanja općenito, sudjelovala je pjesnikinja Mira Gonzalez⁸⁴, a u događanja su bili uključeni i brojni drugi

⁸⁰ <http://johnnybryan.tumblr.com/post/33904270048/new-girl-at-the-factory>, 11. lipnja 2015.

⁸¹ <http://mellowpageslibrary.com/>, 23. lipnja 2015.

⁸² Prijevod riječi *boost* jest podržati, pogurati, pojačati, što se odnosi na manične navale pozitivne energije karakteristične za Roggenbuckov rad, ali i za općenitu filozofiju njegove izdavačke kuće te svrhu poezije općenito.

⁸³ *Digital Writers' Festival*, službena web stranica: <http://digitalwritersfestival.com/2015/>, 24. lipnja 2015.

⁸⁴ <http://digitalwritersfestival.com/2014/events/the-ufo-in-the-garden-internet-writing/>, 24. lipnja 2015.

američki autori. Ovogodišnji festival (2015.) trajao je od 4. do 21. veljače, te se na sličan način bavio mnogim aktualnim temama.

3.5. Rekontekstualizacija internetskoga sadržaja

Ideja fizičkoga izdanja internetskoga materijala zanimljiv je proces rekontekstualizacije sadržaja. Promišljanjem te teme bavili su se svi novomedijski autori, a radikalizirao ju je K. Goldsmith, osobnim konceptualnim projektom *Printing Out The Internet* (2013) čija je ideja bila sakupiti što više ispisa internetskoga sadržaja u galeriji *LABOR* u Mexico Cityju. Na sudjelovanje je pozvao sve ljude voljne poslati svoj doprinos na adresu galerije. Količina materijala za slanje bila je proizvoljna, kao i sadržaj ispisanoga. Nije se tražila nikakva umjetnička ili informativna vrijednost - uvjet izlaganja poslanoga materijala u galeriji bilo je samo to da je sadržaj pronađen na internetu i da nije objavljen u fizičkome obliku.

We just want shitloads of paper. (K. Goldsmith)

Organizatorica i začetnica projekta umjetnička je direktorica galerije *LABOR*, Pamela Echeverría. Nekoliko godina prije projekta, Echeverría je u galeriji održavala javne rasprave pod nazivom *Who Owns the Image?*, koje su dovodile u pitanje zaštitu autorskih prava i vlasništva na *web-u*, iz umjetničke perspektive. Jedanaestoga siječnja 2013. godine, mladi programer, poduzetnik, (h)aktivist i zalagatelj za slobodan pristup informacijama Aaron Swartz, oduzeo si je život u stanu u Brooklynu, New Yorku, nakon što je odbio nagodbu (tj. priznanje krivice) u sudskome procesu kojim je krivično optužen za preuzimanje zaštićenih informacija iz digitalne knjižnice *JSTOR*, s računala ograničenoga pristupa na Tehnološkome Institutu u Massachusettsu. Maksimalna kazna, bez nagodbe, bila je pedeset godina zatvora i milijun dolara odštete.⁸⁵

Nakon Swartzova suicida, Pamela Echeverría predložila je Kennethu Goldsmithu da održi izložbu u njegovu čast, čime bi se odalo priznanje njegovu zalaganju za internet kao slobodno društveno dobro, a ne podij za manipulaciju i provođenje moći pojedinačnih velikih organizacija. Goldsmith je pristao, te 22. ožujka 2013. kreirao *Tumblr* stranicu s pozivom na sudjelovanje u *Printing Out the Internet* projektu.⁸⁶ Cilj projekta, govori Goldsmith, nije krajnji produkt izložbe. To je mogla biti velika količina papira koja uopće neće stati u galeriju, ili samo jedna kutija, koju će postaviti u centar galerije i na nju napisati *The Internet*. Cilj akcije nije niti doslovno ispisati čitav internet (kako su neki kritičari mislili), iako se akcija tako zove, naprosto zato što je to nemoguće. Cilj je potaknuti na razmišljanje i dijalog o tome koliko *web* sadržaja postoji, koliki je njegov opseg i težina, koliko nam je toga sadržaja dostupno, a koliko nedostupno, koliko sadržaja svakodnevno konzumiramo itd. Na takav se način razmišljanja najefikasnije potiče pretvaranjem virtualna sadržaja u materijalan objekt. Projekt je pokrenuo brojna negodovanja, posebno od strane ekoloških udruga, ali i brojne zanimljive kalkulacije – koliko bi papira stvarno bilo potrebno da se ispiše čitav internet, koliko da se ispiše samo, primjerice, *Wikipedija*, i slično. Goldsmithov izračun bio je usmjeren na pothvat Aarona Swartza. Količinski, 33 gigabajta nedozvoljeno skinutih informacija, iznosili bi desetine tisuća ispisanih stranica. Goldsmith ih naziva „oslobođenom informacijom.”⁸⁷ Izložba s prikupljenim

⁸⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Aaron_Swartz (17. svibnja 2015.)

⁸⁶ <http://printingtheinternet.tumblr.com> (17. svibnja 2015.)

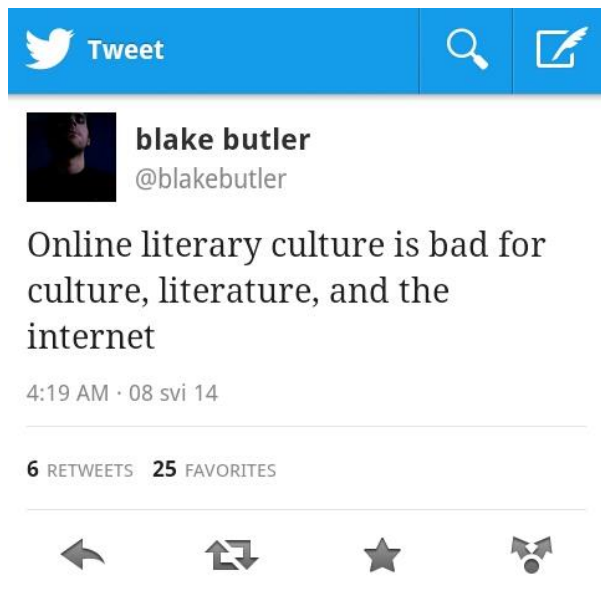
⁸⁷ „Ako je ispisano 33 gigabajta, riječ je o tisućama stranica koje je taj tip oslobodio. Nemamo nikakav osjećaj o tome koliko je internet težak.“ (K. Goldsmith) – Alex Rawls, *Kenneth Goldsmith Vs. Trees*, My Spilt Milk, 11. lipnja 2013. (<http://myspiltmilk.com/kenneth-goldsmith-vs-trees>, 18. svibnja 2015.) Kasnijim istraživanjem doznalo se kako je Aaron Swartz *downloadao* čak i više, oko 70 GB podataka, što je oko 4.8 milijuna članaka

materijalom trajala je od 26. srpnja do 30. kolovoza 2013. godine. Prikupljeni su deseci tisuća stranica, od oko 20 000 sudionika širom svijeta. Sav papir recikliran je nakon izložbe. Akcija se nastavila i sljedeće godine (2014.) kada su neki od sudionika iz Njemačke, u čast Aaronu Swartzu, ispisali 250 000 stranica ilegalno preuzetih s *JSTOR*-a i izložili ih kao „piratsku instalaciju“ u *Kunsthalle* u Düsseldorfu. Izvor ispisanih informacija bio je korisnički račun pod imenom „Greg Maxwell“ na jednoj od piratskih stranica. U opisu na korisničkom računu, iznose se slični stavovi o dostupnosti informacija za koje se zalagao Swartz, a račun se pojavio na isti dan kada je istoimeni bio optužen. Ilegalno preuzete informacije uglavnom se sastoje od znanstvenih publikacija. Stranica je još na životu, a članci dostupni svima. Kada bi se do istoga sadržaja dolazilo legalnim putem, koštao bi oko 300 000 dolara.⁸⁸ Goldsmithovim projektom postavljena su mnoga pitanja od velike važnosti za suvremenu civilizaciju.

(<http://printingtheinternet.tumblr.com/post/81475510510/papers-from-philosophical-transactions-of-the>, 18. svibnja 2015.)

⁸⁸ „Arhiv sadrži 18 592 znanstvene publikacije koje zauzimaju 33 GB, u cijelosti preuzete iz Filozofskih transakcija Kraljevskog društva, koje bi trebale biti dostupne svima bez ikakvoga troška, a čija je većina ranije bila skupo naplaćivana putem naplatnih sistema kao što je *JSTOR*-ov.“ Greg Maxwell (<https://mypirateproxy.com/theiratebay.se/torrent/6554331>, 18. svibnja 2015.)

4. Zaključak

The Internet is the greatest poem ever written,

unreadable mostly because of its size.

- Kenneth Goldsmith

HAHA AMAZING
WHAT SOME
PEOPLE
ACCOMPLISH

QUOTABLE PUZNCH

Na prethodnoj stranici nekoliko je isječaka internetskoga sadržaja vezanog uz stvaralaštvo na novim medijima. Na sličan način, naime, kreirani su virtualni profili osoba, ali i *blogova* i magazina vezanih uz područje digitalne literature *Alt Lit* pokreta. Osim toga, gomilanje naizgled nepovezanoga sadržaja u bliskom je odnosu s novim perceptivnim (receptivnim) postupcima koje donosi mrežna povezanost: preskakanje i lijepljenje novi su načini čitanja, kako je u svojim teorijama novih medija pisao citirani Kenneth Goldsmith.⁸⁹ Utjecaj *Twittera* i ostalih društvenih mreža⁹⁰, citati i kreacija redova pogodnih citiranju i izradi *macro-a*⁹¹, konstantna dostupnost, prisutnost i interaktivnost, ubrzani način stvaranja teksta s ignoriranim brojnim pogreškama i skraćenicama, te posebno prepoznatljivi, čitljivi *fontovi*⁹², neka su od obilježja „alternativne literature“ američkoga kruga autora obrađenih u ovome radu.

Alt Lit tekst očigledno je određen svojim medijem, odnosno digitalnim okolišem. Takav kreativan prostor ovi mladi pisci koriste pomirljivo i prirodno, budući da su uglavnom pripadnici generacija koje su u njemu odrastale, koje se ne zamaraju intenzivnim preispitivanjem ozbiljnijih pitanja globalnoga utjecaja elektroničkih uređaja i *weba*, te ih promišljaju samo u okviru utjecaja na vlastito stvaralaštvo. Kod njih ne postoji izraženiji otpor prema tehnologiji (ona im je uglavnom primaran medij), niti strah od nje, iako su suočeni s brojnim neugodnim posljedicama uključivanja interneta u sfere privatnoga. Vizualni identitet

⁸⁹ Citat na str. 36: „Internet je najmoćnija pjesma ikada napisana, nečitljiva uglavnom zbog svoje veličine.“ (Kenneth Goldsmith, *I LOOK THE THEORY ONLY WHEN I REALIZE THAT SOMEBODY HAS DEDICATED THEIR ENTIRE LIFE TO A QUESTION I HAVE ONLY FLEETINGLY CONSIDERED*, Literary Hub, 5. svibnja 2015. (<http://lithub.com/i-look-to-theory-only-when-i-realize-that-somebody-has-dedicated-their-entire-life-to-a-question-i-have-only-fleetingly-considered/>, 25. lipnja 2015.). Za teoriju novih postupaka čitanja vidi 37.

⁹⁰ Na str. 36 *tweetovi* preuzeti s *Twitter* profila Mire Gonzalez (vidi 52) i Blakea Butlera (<https://twitter.com/blakebutler>, 24. lipnja 2015.).

⁹¹ *Macro* ili *image macro* je slika na koju je naknadno dodana rečenica te njihov suodnos kreira nova značenja, često duhovita ili ironična. Posebno popularni oblici *macro-a* su tzv. *meme*. U poeziji, u izradi *macro-a* ili prevođenja teksta u sliku (često jednostavnim fotografiranjem ekrana računala ili mobilnoga uređaja, tzv. *screen shot* ili *snap*) pogodniju za spremanje ili daljnje dijeljenje, koriste se kratki redovi posebne izražajnosti. Slika na str. 36: Steve Roggenbuck, *HAHA AMAZING / WHAT SOME / PEOPLE / ACCOMPLISH* („HAHA NEVJEROJATNO / ŠTO NEKI / LJUDI / POSTIŽU“).

⁹² Str. 36: *QUOTABLE PUZNCH*, natpis koji u dvije riječi pokušava rekonstruirati nekoliko fenomena specifičnih za *Alt* literaturu: *sans-serif* fontovi (npr. u natpisu korišten font *Tahoma*), stremljenje citatnosti (*quotable*), reference na američku *rap* i *hip-hop* glazbu (*punch-line* u *rap* pjesmi, ali i *freestyle* kulturi pamtljiv je stih posebne težine, uglavnom zadnji red rimovane sekvence koji većinom odlučuje o pobjedi u lirskim borbama ili *battle-ovima*), te kult spontanosti s neispravljenim greškama u pisanju (slučajno ubačeno slovo „z“ u riječi *puznch*).

u njihovome radu uključuje korelacije slikovnog i tekstualnog bez posebnih estetskih pretenzija, u svrhu iluzije spontanosti i ravnodušnosti, uz izražavanje „prosječnosti“ namjernim nedostatkom britkosti u izrazu. Konstanta iskaza na virtualno formiranim „osobnim prostorima“ nudi demistifikaciju literarnoga autorstva putem zasićenosti informacijama iz svakodnevice, te na taj način stvara novu publiku, koja u svako doba može reagirati, te ju je tako lakše uključiti, zainteresirati, odbiti ili zadržati. Literarna djela, osim objavljivanjem putem internetskih portala, magazina, *blogova* i žurnala, često se tiskaju u manjim, nezavisnim izdavačkim kućama, a ponekad ih autori izdaju i sami. Za literarno stvaralaštvo koriste se i audio-vizualni mediji, primjerice izrada zvučnih snimki ili montiranje videa. Također, održavaju se i organizirani javni susreti gdje članovi *Alt Lit* pokreta (koji čini svojevrsnu zajednicu orijentiranu uglavnom oko New Yorka) imaju priliku publici uživo predstaviti svoj rad. Ponekad u vlastitoj organizaciji provode i turneje, uglavnom vezane uz predstavljanje nove knjige.

Alt Lit produkciju svrstavamo u „tekstove na novim medijima“, koji se u široj skupini „elektroničkih tekstova“ nalaze zajedno sa složenijim i umreženijim „hipertekstovima.“⁹³ Međutim, *Alt Lit* tekstovi nisu samo „prepisani“ u računalo, nego u većini slučajeva nastaju izravnom primjenom elektroničkih uređaja pri pisanju, pa su pod izravnim utjecajem mogućnosti i ograničenja koje ti uređaji nude. Ipak, rijetko u svojoj strukturi koriste složenije mrežne, hipertekstualne konstrukcije. Svojim obilježjima pružaju uvid u aktualne postupke korištenja dostupnoga tehnološkog materijala u nastanku literarnih djela, te stilom i sadržajem ocrtavaju međuodnose stvaralačkih procesa i digitalnih medija. Čitanje i pisanje u gomili smetnji i distrakcija kojima je suvremen pojedinac okružen predstavljaju nove intelektualne i izražajne izazove, a kontekst u kojemu se odvija interakcija brojna preispitivanja uvjeta i granica razmjene. „Alternativna literatura“ svojim je postupcima ponudila neke od načina nošenja s ekspresijom (kao i izlaganja njezinih produkata) u digitalnome dobu, te postala fenomen prepoznatljiv i na širem području od onoga obrađenog u ovome radu.

⁹³ Vidi 1 i 2

Literatura

1. Crispin Best, *The dA-Zed guide to Alt Lit*, Dazed Magazine, 2014. (<http://www.dazeddigital.com/artsandculture/article/17603/1/the-da-zed-guide-to-alt-lit>, 15. svibnja 2015.)
2. Jacob Brown, *Timely: The Prophet*, The New York Times, 4. rujna 2012. (http://tmagazine.blogs.nytimes.com/2012/09/04/timely-the-prophet/?_r=0, 16. svibnja 2015.)
3. Zaron Burnett III, *Is Twitter Literature? A Playboy conversation with Tao Lin and Mira Gonzalez*, Playboy, 12. svibnja 2015. (<http://www.playboy.com/articles/a-conversation-tao-lin-and-mira-gonzalez>, 16. svibnja 2015.)
4. Noah Cicero, *"ultimately beautiful": an Interview with Steve Roggenbuck*, HTMLgiant, 1. lipnja 2012. (<http://htmlgiant.com/author-spotlight/ultimately-beautiful-an-interview-with-steve-roggenbuck/>, 18. svibnja 2015.)
5. Kim Cuculić, *Dug put od samizdata do on-line samoizdavaštva*, Novi list, 21. listopada 2012. (<http://www.novolist.hr/Kultura/Knjizevnost/Dug-put-od-samizdata-do-on-line-samoizdavastva>, 14. svibnja 2015.)
6. Mikhail N. Epstein, Alexander A. Genis, Slobodanka M. Vladiv-Glove (1999.), *Russian Postmodernism: New Perspectives on Post-Soviet Culture*, Berghahn Books, New York
7. Alex Frank, *Interview: Spencer Madsen Writes Real-Life Poetry for Real-Life Attention Spans*, The Fader, 7. ožujka 2014. (<http://www.thefader.com/2014/03/07/interview-spencer-madsen-writes-real-life-poetry-for-real-life-attention-spans/>, 10. lipnja 2015.)
8. Kenneth Goldsmith, *Flarf is Dionysus. Conceptual Writing is Apollo.*, Poetry Foundation, 1. srpnja 2009. (<http://www.poetryfoundation.org/poetrymagazine/article/237176>, 19. svibnja 2015.)
9. Kenneth Goldsmith, *I LOOK THE THEORY ONLY WHEN I REALIZE THAT SOMEBODY HAS DEDICATED THEIR ENTIRE LIFE TO A QUESTION I HAVE ONLY FLEETINGLY CONSIDERED*, Literary Hub, 5. svibnja 2015. (<http://lithub.com/i-look-to-theory-only-when-i-realize-that-somebody-has->

- dedicated-their-entire-life-to-a-question-i-have-only-fleetingly-considered/, 25. lipnja 2015.)
10. Kenneth Goldsmith, *If It Doesn't Exist on the Internet, It Doesn't Exist*, Sveučilište u Pennsylvaniji, 27. rujna 2005. (http://epc.buffalo.edu/authors/goldsmith/if_it_doesnt_exist.html, 14. svibnja 2015.)
 11. Kenneth Goldsmith, *If Walt Whitman Vlogged*, The New Yorker, 7. svibnja 2014. (<http://www.newyorker.com/books/page-turner/if-walt-whitman-vlogged>, 16. svibnja 2015.)
 12. Kenneth Goldsmith, *UbuWeb Wants To Be Free*, otvoreno pismo iz 2001. dostupno na: <http://epc.buffalo.edu/authors/goldsmith/ubuweb.html> (15. svibnja 2015.)
 13. Kenneth Goldsmith, *Why I Am Teaching A Course Called 'Wasting Time On The Internet'*, The New Yorker, 13. studenoga 2014. (<http://www.newyorker.com/books/page-turner/wasting-time-on-the-internet>, 16. svibnja 2015.)
 14. Mira Gonzalez (2013.), *I will never be beautiful enough to make us beautiful together*, Sorry House, Brooklyn
 15. Katy Henriksen, *Drunk Bunnies, The New Sincerity, Flarf: How Blogs are Transforming Poetry*, Econo Culture, 23. siječnja 2001. (<https://archive.is/l664A>, 19. svibnja 2015.)
 16. Sheila Heti, *What would Twitter do?*, The Believer, 2. srpnja 2014. (<http://logger.believermag.com/post/90555791984/what-would-twitter-do>, 17. svibnja 2015.)
 17. Adam Humphreys, *My Poem Went Really Viral: An Interview With Spencer Madsen*, Thought Catalog, 18. rujna 2013. (<http://thoughtcatalog.com/adam-humphreys/2013/09/my-poem-went-really-viral-an-interview-with-spencer-madsen/>, 10. lipnja 2015.)
 18. Adam D. Jameson, *Theory of Prose & better writing (ctd): The New Sincerity, Tao Lin, & "differential perceptions"*, HTMLgiant, 28. svibnja 2012. (<http://htmlgiant.com/craft-notes/theory-of-prose-better-writing-ctd-the-new-sincerity-differential-perceptions/>, 20. svibnja 2015.)
 19. Adam D. Jameson, *Viktor Shklovsky wants to make you a better writer, part 1: device & defamiliarization*, HTMLgiant, 21. svibnja 2012.

- (<http://htmlgiant.com/craft-notes/viktor-shklovsky-wants-to-make-you-a-better-writer-part-1-device-defamiliarization/>, 19. svibnja 2015.)
20. Damon Krukowski, *Kenneth Goldsmith and UbuWeb*, Artforum, ožujak 2008. (<http://epc.buffalo.edu/authors/goldsmith/artforum.html>, 14. svibnja 2015.)
 21. Hannah Manshel, *Depthless Psychology*, The New Inquiry, 7. srpnja 2014. (<http://thenewinquiry.com/essays/depthless-psychology>, 16. svibnja 2015.)
 22. Katarina Peović Vuković (2004.), *Književnost i tehnologija novih medija*, magistarski rad (https://bib.irb.hr/datoteka/359849.knjizevnost_i_tehnologija_novih_medija.pdf, 14. lipnja 2015.)
 23. Alex Rawls, *Kenneth Goldsmith Vs. Trees*, My Spilt Milk, 11. lipnja 2013. (<http://myspiltmilk.com/kenneth-goldsmith-vs-trees>, 18. svibnja 2015.)
 24. Karl Smith, *Tao Lin Selects Mira Gonzalez*, Dazed Magazine, 2014. (<http://www.dazeddigital.com/artsandculture/article/18194/1/tao-lin-selects-mira-gonzalez>, 16. svibnja 2015.)
 25. Sara Jane Strickland, *Mira Gonzalez: Poet*, The Rusty Toque, 19. prosinca 2013. (<http://www.rustytoque.com/rusty-talk/mira-gonzalez-poet>, 16. svibnja 2015.)
 26. Emily Witt, *The Gpistolary Novel: Tao Lin's 'Taipei'*, The Daily Beast, 18. lipnja 2013. (<http://www.thedailybeast.com/articles/2013/06/18/the-gpistolary-novel-tao-lin-s-taipei.html>, 14. svibnja 2015.)
 27. <http://digitalwritersfestival.com/2015/>, 24. lipnja 2015.
 28. http://en.wikipedia.org/wiki/Aaron_Swartz, 17. svibnja 2015.
 29. <http://www.everyday-genius.com/>, 11. lipnja 2015.
 30. <http://johnnybryan.tumblr.com/>, 11. lipnja 2015.
 31. <https://library.tookbook.com>, 14. svibnja 2015.
 32. <http://mellowpageslibrary.com/>, 23. lipnja 2015.
 33. <https://mypirateproxy.com/theiratebay.se/torrent/6554331>, 18. svibnja 2015.
 34. <http://printingtheinternet.tumblr.com>, 17. svibnja 2015.
 35. <http://shabbydollhouse.com/>, 11. lipnja 2015.
 36. http://tetw.org/David_Foster_Wallace, 19. svibnja 2015.
 37. <https://twitter.com/blakebutler>, 24. lipnja 2015.
 38. <https://twitter.com/miragonz>, 18. svibnja 2015.
 39. <http://www.boost-house.com/store/the-yolo-pages>, 16. svibnja 2015.

40. <http://www.readpoetryanddie.com>, 16. svibnja 2015.
41. <http://www.steveroggenbuck.com>, 16. svibnja 2015.
42. <http://www.ubuweb.com/resources/index.html>, 15. svibnja 2015.
43. <https://www.youtube.com/user/steveroggenbuck>, 16. svibnja 2015.
44. https://www.youtube.com/watch?v=yc4V_I ZuTOY, 16. svibnja 2015.
45. <https://www.youtube.com/watch?v=YchvRnKwCbc>, 16. svibnja 2015.